

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féoldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Bartha Béla dr. jogtanárhoz (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.</p>
---	---	---

Szentes.

A budapesti Protestáns Egyházi és Iskolai Lap múlt évi 50-ik számában, a különfélek rovata alatt, egy igazán közérdekű tudósítás jelent meg. *Lakos*, Szentes város polgármestere, a következő rendeletet bocsátotta ki a városi tisztikarhoz:

Régi tapasztalatom, hogy a városi tisztikar tagjai, a templomokat csak kivételesen látogatják, amiből azt kell következtetnem, hogy vallásos érzelmeik többé-kevésbé eltompultak, holott pedig előljárói tisztükből kifolyólag, mint mindenütt a jóban, úgy itt is nemes példájokkal előljárniok illenek. Útasítom a város tisztviselő-, segéd- és kezelő-személyzetének tagjait, hogy mindenki vallásának vásár- és ünnepnapjain hitfelekezetének templomát szorgalmasan látogassa és ezáltal vallásos és erkölcsi érzületéről tanúbizonyságot tevén, ezután is *igyekezzék a gondjaira bízott társadalom lelki világára jótékonyan hatni*. Megjegyezni kívánom, hogy én a vallásosság alatt az áhitatos lélek tiszta és igaz vonzalmát, nem pedig az öntudatlan, külsőségben nyilvánuló vakbuzgóságot értem; ugyanazért senkinek lelkiismereti szabadságára kényszerít gyakorolni nem akarok, hanem igenis óhajtásom, hogy a vallásnak, — akiben tudniillik ez meg van, — lelki szükségét érezze és azt a nyilvános istenitiszteletnek őszinte kultusza által nyilvánítsa is, hogy mint egyebütt, úgy e téren is, a szép és lelkes cselekedetben, a minden szép, nemes és jó téren istápolandó közönségünknek példaadója legyen, melynek viszonyos értékéül viszont a tiszteletét és becsülését fogja magának megszerezni, nevelni és biztositani. Felhívásom a közönségünknek és a tisztviselőkre valószínűségük tanúbizonyságául nem késem kijelenteni, hogy fenti kérés szavainak a jólneveltséghez és műveltséghez vannak intézve:

igyekezetemnek kicsinylését vagy semmibevételét tehát az ép és egészséges erkölcsi felfogás lazulásának tekinteném. Mint a fentiek után önként következik: *a templomoknak ünnep- és vásárnapokon látogatása ideje alatt a hivatalos tevékenység szünetel*. Felhívásomat tisztársaimnak, tisztikarom szeretett tagjainak kegyes indulatába ajánlom. Miről a város tisztikarának, kezelő- és segéd-személyzetének valamennyi tagját vezzéssel értesítem. Szentes, 1897. október 29. *Lakos*, polgármester.

Részemről e rendeletet oly jelentőségteljesnek tartom, amely mai egyházi viszonyaink között kiváló figyelmet és érdeklődést érdemel.

Figyelemreméltó ez, már csak azért is, hogy egy több mint harmincezer lakossal bíró megyei székhely polgármesterétől, tehát egy világi egyéntől ered, ki állásánál fogva hivatta van a közszellemet irányítani és aki szavának nemcsak az igazság ereje, hanem maga az állás is súlyt és jelentőséget kölcsönöz. Így csak egy emelkedett gondolkodású, mély belátású, városa javát igazán szívén viselő, hivatását a legnemesebben felfogó tisztviselő beszélhet, aki nem elégszik meg hivatalos kölelességeinek elintézésével, aki igen bölcsen nemcsak tenni, hanem hatni is akar, mert jól mondja egy nagy gondolkodó: amit *teszünk* kevesebb értékű a világnak, mint amik *vagyunk*, ha az szellemi benyomást és eredményt idéz elő. Egy tisztviselő akkor áll hivatása magaslatán, ha a közügyekre irányuló tevékenység mellett, környezetére, városára vagy hazájára, az emberek szellemének nemes irányú átalakítására üdvös hatást gyakorol. Szerencsés az a társadalom, ahol a közügyek élén olyan férfiak állanak, akik értik, tudják, hogy az államok felvirágzása a legszorosabb összeköttetésben van a vallás és erkölcsi élet tisztaságával, hogy a krisztusi elvek

képezik alapját a mai magas műveltségnek, mely alap ha megsemmisül, romba dől az egész társadalom és elpusztul minden, amit évszázadok nemes szellemei, a hazafiság, az áldozatkészség, a verejtékező munka és a kiomló vér létesített és megszentelt; mert mint az elhalt organizmusban a nyüzsgő férgek undok serege lakmározik: úgy a vallás és egyház hullája felett a mindent, — sem családot, sem Istent, sem semmit, mit a nemes emberi szív, mint szentet, becsést tisztelni megtanúlt, — a mindent felforgató önző szocialismus és véreskező anarchizmus fogja ülni rettenetes diadalát.

De eltekintve a felszólaló tiszteletreméltó egyéniségétől, a kiadott rendelet már tárgyánál fogva is teljes figyelemreméltó.

Mi a lényege ennek a rendeletnek? Az, hogy a városi összes tisztviselőket a templomba járásra buzdítja, hogy ez által jótékonyan hasznának a társadalom lelki világára. Tehát a templomba járás. Korunkban sokféle jó és kevéssé jó eszközöket ajánlanak, a mindinkább hanyatló vallásosság tüzének felébresztésére. Lehet azok jelentősége, jó vagy rossz hatása felett vitatkozni, de az kétségtelen, hogy nincsenek olyan társadalmi viszonyok, olyan műveltségi állapotok, melyekben a templomba járás, a vallásosság fejlesztésére és ébrentartására jótékonyan ne hatna. Ez feltétlen, ez abszolút

jó eszköz a vallásosság ápolására. A ki erre a legnagyobb súlyt nem helyezi, a legfőbb pontot mellőzi. A szúnyogot megszüri, a tevét elnyeli. Látja a szálkát, de nem látja a gerendát. Én részemről nem habozom kimondani, hogy lelkipásztorkodásom egész ideje alatt semmire sem fordítottam nagyobb gondot, mint az íge hirdetésére, abban a meggyőződésben lévén, hogy ezzel teszek legüdvösebb szolgálatot a gyülekezetnek. De hát hirdetheti a lelkész az Isten ígéjét szíve megszakadásáig, éghet lelke kiolthatatlan tüzzel, mint a Mózes csipkebokra: ha nem jönnek az emberek a templomba, kiáltó szó marad a pusztában. A nap nagy, hatalmas égítést, de csak azon testekre bír melegével és fényével hatni, melyek vonzó körében vannak. Aki templomba nem jár, kivonja magát a lelkipásztor, illetve az Isten ígéjének áldott hatása alól.

Mindezekből az következik, hogy a vallásos élet felébresztésénél arra kell törekednünk, hogy a templomba járásra bírjuk a nagyközönséget. Messze vezetne annak fejtegetése, hogy micsoda eszközökkel érhető ez el; de az bizonyos, hogy a magas előkelő helyekről, a vezérlő férfiak részéről kibocsátott felhívásoknak és példaadásoknak jó hatása el nem maradhat, csak a buzdítás folytonos legyen, ne egyszer és mindenkorra szóljon. Az egyházkerületi vasárnap-ügyi bizottság is sokat tehetne ez irányban.

TÁRCA.

Megnyitó beszéd.

Irta és elmondta *dr. Gulyás István*, a debreceni ev. ref. főiskola gymnasiumi önképzőkörének „Petőfi-ünnepélyén”, f. é. márc. 20-án.

Mélyen tisztelt közönség!
Kedves fiatal barátaim!

Petőfi Sándor és tiszta honszerelem egyet jelent a magyar ember szótárában. Ha valaki nem tudná megérteni, hogyan lehet a hazát megalkuvás nélkül, igazán szeretni: adjátok kezébe a Petőfi költeményeit, ismertessétek meg vele a Petőfi életét, s ha van benne csak egy szikrája is a nemesebb érzelmeknek, szeretni fogja a földet, melyen született, a nemzetet, melyhez tartozik.

De még ez magában nem magyarázza meg, miért szenteltek ti, kedves fiatal barátaim, évenként ünnepet Petőfi Sándor emlékezetének s miért szenteltek különösen ma. Mert hiszen, legyen hála a magyarok Istenének, hazánk történelmében nem ritkán találkozunk kimagasló alakokkal, kiknek egész élete a hazaszeretet tényeinek szakadatlan láncolata. Ha éppen a hazaszeretet halhatatlan megszemélyesítőjét akarjátok ünnepelni, ott vannak a Zrínyiek, a Rákóczyak, ott van Bocskay, Bethlen, ott van Széchenyi vagy Kossúth, — hogy többet ne említek — ünnepelhetnétek e halhatatlanok bármelyikét, mindig a hazaszeretet oltárán áldoznátok. Avagy költőink közül nem választhatjátok volna-e bármelyiket Balassától kezdve Aranyig, hiszen hazájukat, fajukat,

ők sem szerették kevésbé, mint Petőfi; költészetük éppen olyan hamisítatlan magyar költészet, mint a Petőfié.

De ti, mikor ünnepeltek, nem akarjátok megtagadni önmagatokat sem, azért választottátok ki a nagyok, a halhatatlanok közül éppen Petőfit. Ti tudjátok, érzitek, hogy Petőfi első sorban a magyar ifjúságé, első sorban a tiétek. Ti magyarázat nélkül is érzitek azt, hogy Petőfi költészete s e költészetben megnyilatkozó hazaszeretet az ifjúság költészete, az ifjúság hazaszeretete. Életének minden mozzanatában, költeményeinek minden egyes sorában magatokra ismertek. Petőfi a magyar ifjúság képviselője volt életében, a ti képviselőtök ma s a magyar ifjúság képviselője lesz mindenkor, míg lesz magyar ifjúság. Határtalan lelkesedése a ti lelkesedétek, korlátokat nem ismerő szabadságszeretete a ti szíveitekből fakad, erényei a ti erényeitek, sőt botlásai is a ti botlásaitok.

Az ő korában minden igaz magyar ereiben ifjúi vér folyt s innen van, hogy hatása a saját korára szinte tüneményszerű. S ha jön még idő, melyben a nemzet ifjúi lelkesedésére leszen szükség, Petőfi ismét az egész nemzet költője lesz, mint most a tiétek, a magyar ifjúságé. Mert most egészen, kizárólagosan a tiétek. Csak ti tudtok igazán, utógondolatok nélkül lelkesedni ideálokért, lelketekben megfogamzott nemes eszmékért, miként lelkesedett ő; csak ti tudtok keresztül gázolni gondolkodás nélkül mindenben, a mi conventionalis, amint keresztül gázolt ő, lelkének ideáljaiért; csak ti nem számoltok fontolgatva a körülményekkel, nem léptek

E tekintetben szükségesnek tartom a növekedő ifjúság vallásos nevelésére a legnagyobb gondot fordítanunk. Új nemzedéket kell nevelnünk kitartással és nem lankadó buzgósággal, ha mindjárt negyven év alatt is, mint Mózes a pusztában. A növekedő ifjúságot a templomba járashoz kell szoktatni. Az ember a szokás rabja, aki a templomba járást megszokja, nehezen hagyja azt el, míg e földi élet térein bujdosik. Itt a szíves buzdítás és jó példaadás mellett atyáskodó figyelmet is kell gyakorolni. Az iparosoknak és gazdáknak is épen saját jól felfogott érdekekből alkalmazottjaiknak módot és időt kellene adni a templomba járásra. Nem lesz akkor panasz a rossz erkölcsű, tolvaj cseledekre.

Nemes hivatás és szent kötelesség vár e tekintetben középiskoláink tanáira, kiknek kezében van a jövő vezérférfiainak alakítása. Magamon tapasztaltam a szarvasi gymnasium azon rendtartásának, hogy minden osztály minden vasárnap saját osztályfőnökének vezetése mellett, az egyház által adott énekes könyvekkel templomba járt, — üdvös hatását. Mondhatom, hogy abban az időben a szarvasi gymnasium ifjúságának erkölcsi élete mintaszerű volt. - A vallás tudomány nélkül, a tudomány vallás nélkül félszárny. Vallás nélkül egyszerű Poliphémeket nevelünk. Vannak sokan a legna-

gyobb tudósok között is oly ridegek és szárazak, hogy saját szakmájukon kívül semmi iránt nem érdeklődnek. Archimedes akkor is matematikai szemlődésekbe volt merülve, midőn szülővárosát Syrakuzát a rómaiak bevették.

Ugyanezeket mondhatnánk még egygyelmással megtoldva tanítókarunknak is.

És végre, ki ne értene velem egyet abban, hogy e téren a presbyteriumokra is nagy felelősséggel járó kötelesség vár? Mit tagadjuk, hogy a presbyterek között is sokan vannak, akik alig látogatják a templomot. Hát még az Úrvacsora? . . . Jobb erről talán nem is szólni. Pedig a presbyter nemes és magasztos hivatásának csak egy részét képezi az egyház kormányzása, anyagi ügyeinek rendben tartása. Az olyan presbyterek lelkéből, kikben teljes buzgóság, isteni félelem, egyháziasság, egyházszeretet nem lakozik, nem áradozhat megújító szellem a gyülekezet tagjaira. Jól mondja a nagy Révész Imre: „tartsa bár a presbyterium, a gyülekezet gazdasági és pénzügyeit s épületeit a legnagyobb rendben, sőt díszben és fényben, ha minden évben jó lelkiismerettel el nem mondhatja magáról, hogy az uralkodó bűnöket irtotta, a közerkölcstiséget előmozdította a gyülekezetben: akkor magát valódi keresztyén, kálvinista presbyteriumnak még korántse tartsa.“
Úgy fényljék a ti világosságtok az embe-

alkura a viszonyokkal, mikor lelkesedések tárgyairól van szó, amint soha nem alkudott ő sem. Petőfi, az igazságot követelő, az igazságért élő Petőfi nem riadt vissza a hálátlanságtól sem, mikor jóltevője, mestere — hite szerint — hazafiatlan tettet követett el; magatokra ismertek, a magatok lelkét láljátok megnyilatkozni Petőfinek ebben a heves, ebben a fanatikus tettében is.

Ezért választottátok ti évenkénti ünneplések tárgyául éppen Petőfit a többi nagyok, a többi halhatatlanközül.

De ti megmaradtatok Petőfi mellett most is, a mikor a nemzet újjászületésének évfordulóját ünnepli.

Megmaradtatok, mert hiszen nagyon jól tudjátok, hogy ez az újjászületés az ő nevéből, az ő működésétől elválaszthatatlan. Annak a 48-iki márciusi ifjúságnak, mely lelkének lángjával rövid fél nap alatt elhamvasztotta a szabadság útjában álló korlátokat, ennek az ifjúságnak egyik vezére, egyik hőse éppen Petőfi Sándor volt. Az ő riadója avatta fel a szabad sajtót, az ő ajkairól hangzott el legelőször az a szent eskü, melyet akkor a nemzet milliói utána harsogtak, s melyet ma is minden magyar szívébe zárva őriz. Ugyancsak ő volt az, a ki ehez az eskühöz sok ezer hős társával együtt halálhü maradt. Ti tudjátok, hogy az élet neki igazán „rongy-élet“ volt, mikor „a haza becsületé“nek megmentésére került a sor; tudjátok azt is, hogy az ellenség „fújó paripái“ „holttestén át száguldtak a kivívott diadalra,“ a melyet ő nem akart megérni, mert nem az a diadal volt, melyről nemes lelke álmodni szeretett.

Helyén van azért, ha ti most, alkotmányos szabadságunk kivívásának ötvenedik évfordulóján is, Petőfi Sándort ünneplitek. Tanulhattok tőle lelkesedést, a hazaszeretben állhatatosságot; megtanulhatjátok tőle különösen a nemzeti eszmének, a fajszeretnek mindennél, még az életnél is többrebecsülését.

És én meg vagyok győződve, hogy, ha a haza ismét olyan körülmények közé jutna, mint volt az ő idejében, s felharsognának a „*Talpra magyar*“ velőkhig ható szavai: ti nem haboznátok egy percig sem véretekkel pecsételni meg szívetek indulatait, mint nem habozott ötven esztendővel ezelőtt a magyar ifjúság. Ti nemes, magasztos lelkesedésekben éppen úgy gondolkozás nélkül meg tudnátok halni a hazáért, mint meghalt Petőfi és az ő névtelen hős társai.

Hála Istennek, erre a bizonyágtételre most nincs szükség.

De szükség van egy ennél talán még nagyobb, nehezebb kötelesség teljesítésére. A halhatatlan költő, kinek művészalkotta képmása előtt itt jártok el naponta e több százados kollegium lépcsőházában, a költő, — mondom — kinek nevével kapcsolatban ma a magyar alkotmányos szabadság újjá-születését ünneplitek. titeket nem a csatamezőre hí, nem harcra buzdít. A *Talpra magyar* tinektek is szól, de nem halált kíván tőletek, hanem életet, munkás, becsületes életet a hazának. És ha e felhívásnak eleget tesztek, ha testi és szellemi erőitök javát, mint egyszerű napszámosok, a rátok reménységgel tekintő haza oltárán felajánlani tudjátok: semmi vel sem lesz érdemetek kisebb, kevesebb, mint azoké

rek előtt, hogy mások is látván a ti jócselekedeteiteket, dicsőítsék a mennyei Atyát.

Antiphanes rhodusi költő elbeszélése szerint volt egy régi város, ugymond Plutarch, melynek levegőjén a kimondott szó rögtön megfagyott, s midőn aztán a meleg időn beszédjük kiolvadt, a lakosok meghallották nyáron, hogy mit beszéltek télen. Megtörténhetik, hogy a templomba járásra buzdító felhívásoknak nem lesz meg egyelőre a kívánt sikere. A fagyos szívek nem fogják azokat meghallani. De a siker nem maradhat el, csak kövessék a vezérférfiak, lekipásztörök, általában mindazok, kiknek kebelében a hit éltető tüze lobog, az Úrnak Pál apostolhoz intézett ezen szózatát: *Ne félj, hanem szólj és ne hallgass!*

Az első fecske megjelent a szentesi polgármester rendeletében, hirdetni a közelgő tavaszt, a dicső újraébredést, midőn egyháziasságban buzgóbb, gondolkozásban emelkedettebb, szeretetben erősebb, áldozatkészségben önzetlenebb nemzedék fogja szent áhitattal zengeni:

„Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk,
A templomba megyünk,
Hol Úr Istennek szent ígését halljuk.“

Írtam Kisujszálláson, 1898. február 19-én.

Gulyás Lajos,
ev. ref. lelkész.

az elesett hősöké. A történelem meg fogja örökíteni a ti érdemeteiket is, ha meg tudjátok becsületes munkátokkal tartani azt, a mit ők ötven esztendővel ezelőtt kivívtak s amiért később vérüket is ontották.

Azt mondtam, hogy a hazának élni nehezebb feladat, mint a hazáért meghalni. Mert hiszen a lelkesedés legmagasabb fokán, abban a tudatban, hogy emlékünök örökre áldott lesz az utódok előtt, hogy hősként halunk meg: melyikünk nem áldozná fel habozás nélkül életét, mikor a haza megmentéséről van szó? De ezt a lelkesedést szívünk mélyébe zárva hordozni egy egész életen keresztül és soha nem lankadó türelemmel hordani a téglákat nemzeti művelődésünk, nemzeti gyarapodásunk monumentális épületéhez bizony sokkal emésztőbb, sokkal zsiabasztóbb hazafiúi kötelesség, mint a lelkesedés extasisában életünket feláldozni.

Legyen a mai ünnep rátok nézve, kedves ifjú barátaim, örökre emlékezetes. Őrizzétek meg szíveteknek mai szent gerjedelmét sokáig, egész élteteken át. Ösztönözzön ez benneteket kitartásra és különösen egyetértő, összetartó munkálkodásra. Jusson eszetekbe mindig, hogy a márciusi nagy napok örökéletű alkotásai annak köszönhetik lételüket, mert ezekben a nagy napokban egyet értett, együtt érzett minden igaz magyar. Emésztő, zsiabasztó hazafias munkátok közben, ha munkátokat elismerés nem koszorúzza, keressétek és találjátok meg a jutalmat saját lelketekben, abban a minden külső jutalomnál nagyobb, édes gondolatban, hogy, ami reátok volt bizva, teljesítettétek. Így ideálotokhoz, Petőfi Sándorhoz méltó munkásai lesztek a hazának.

Közjogi és magánjogi modus infinitivus, Unio- és törvénytisztelet Erdélyben.

(Nyílt levél gyanánt tek. Somódi István ügyvéd, kolozsvári p. byter úrhoz.)

(Folytatás.)

A törvényben kijelölt elsőfokú hatóság — a fentebb méltatott módon — elútasítván a felebbezést, a kolozsvári egyh. megyei tanács, mint közigazgatási bíróság az 1—1897. II. számú — tek. ügyvéd úr által már e b. lap 7-ik számában közölt — *ítéletet* hozta. Az ítélet e b. lap olvasói előtt állván egész terjedelmében, azt nem ismételvén, csupán lényegét és indokait kívánom elbírálni a következőkben:

Magában az ítéletben dicséretes az *őszinteség*, melylyel beösméri, hogy az egyházmegyei tanács „látja“ az elkövetett „formahibákat“. Dicséretes az *őszinteség*, melylyel beösméri, hogy őt nem viszi rá érzékeny szíve arra a hallatlan egyenességre, hogy az írott törvény *betűi alapján* mondjon ítéletet a meghaladott quid juris szellemében, hanem ezúttal csak úgy *könyv nélkül*, de magasztos ódai hangulatban mondja ki ítéletét a már sokszor kihasznált, de még mindig jól működő quid consilii nevében.

Dicséretes azon *őszinteség*, melylyel ez elsőfokú közj. bíróság a *formahibák létezését*, sőt többes számban levő mennyiségét is kifejezetten két helyen is elismeri, u. m. magában az ítéletben is, de indokolásának 5-ik bekezdésében is, — utóbbi helyen mondván: *minden formai hibák dacára* — s egyáltalában nem arrogálja, hogy bírói eljárását a *törvények rendelkezése befolyásolná*, avagy a „quid aequum“ magaslátára emelkedő lelke ódai szárnyalását a *törvény és igazság* hű szolgálatára *letett esküje* legkevésbé is gátolná, avagy emiatt lelkiismerete legcsekélyebb szemrehányását

Ezt a kérést, ezt a buzdítást intézem hozzátok, midőn az önképzőkör Petőfi-ünnepélyét ezennel megnyitom.

Vallás és irodalom.

Az alábbi sorokban egy részletet mutatunk be William Hazlitt-nak, a kiváló angol prózairónak „The literature of the age of Elizabeth“ című dolgozatából. W. Hazlitt (élt 1780—1830.) a maga korában nagy feltűnést keltett az angol irodalom terén az ő fényes, költői szárnyalású stílussal megírott s rendkívül nagy ismeretkörről tanuskodó munkáival, melyek közül különösen nagy hírűek a következők: „The Characters of Shakspeare's Plays“ 1817-ből, „A View of the English Stage“ 1818-ből, „Lectures on English Poetry“ 1818-ből és „A Life of Napoleon Bonaparte“ 4 kötetben. A következő részletben Hazlitt nagyon sikerült jellemzését adja a keresztyénség s közelebbről a reformáció óriási diadalainak, érintve benne ezeknek az Erzsébet-korabeli angol irodalomra gyakorolt hatásukat s a tárgyalás közvetlenségénél fogva is érdemesnek tartottuk e részt t. olvasóinknak is bemutatni.

Az Erzsébet-korabeli angol irodalomban — írja William Hazlitt — a képzelemnek és szellemnek rendkívüli egybekapcsolódását és kifejlődését sok különféle okra lehet visszavezetnünk; a főokot azonban a *valóságban*, a politikai viszonyok alakulásában, amaz idő körülményeiben, az irodalom akkori széles kiterjedésében, a helyi viszonyokban kell keresnünk, továbbá e kor kiváló ékességeiül szolgáló férfiak jellemében, a kik

is éreznie, avagy respektálnia kellene. De a személyes „érdem“-re való hivatkozás itt talán mégsem elegendő! Többre van itt szükség, mint a dicséret kifejezésére! Gratulálnunk kell egyszerűen azért a jól hypnotizált hivatalos *lelkiösmeretért*, melynek nem imponál se törvény, se hivatali eskü, sem a protestáns kritika ítélete; ő mindezekben túlteszti magát s miután lenézte, megócsárolta a köteles tiszteletére jogosult „quid justum“ szigorú alapját, elég vakmerő azzal takarózni, hogy ő fölemelkedett a törvény fölött lakozó méltányosság régióiba. És gratulálni kell annak az anyaszentegyháznak, melyben a lelkek fölemelkedtek arra a magaslatra, melyen az írott igazságokat már figyelmen kívül hagyhatják az új ötletek érdekében; mindenkifölött pedig gratulálnunk kell azoknak, kik a rideg §§. száraz indokai helyében az *indokoknak* egy új csodaforrását nyitották meg a magok új házi szótárukban, a melyben e szép hangzású reklám ígék, mint megannyi *helyettes argumentumok* találhatók föl: „a cél vallás-erköles magasztos és humánus volta“, „a quid aequum magaslata“, „nélkülözhetetlen harmonia“, „eddigi sajátos helyzet“ stb. stb. Ezen dicséretmondásunk és nyilvános gratulációnk indokai pedig részint a törvény fölsorolt (és fölsorolandó) §§-nak, részint a közg. elsőfokú bíróság 1—1897. számú ítéletének tiszteletbeli indokaival állnak benső és megmásíthatatlan hármóniában, mely indokoknál fogva a fenti elismerő, dicséretmondó és gratuláló nyilatkozatot ki kellett állítani. Ugyanis:

1. Jóllehet a kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye tanácsa nem tagadja, sőt szavai szerint: „látja“ s így hivatalosan konstatálja a felebbezés jogosultságát megállapító „formahibákat“, s ezek felismerésével elismeri, hogy a törvény hivatolt §§-ai világosan megsértettek, minélfogva a kolozsvári 4-ik lelkész választási művelet, még ha *befejezett, illetve sikerült választást* képezne

is az az egyh. törv. értelmében tarthatatlan s így az Egyh. Törv. 203. és 230. §§. értelmében megsemmisítendő: mindazáltal a törvény világos és tényleges megtapodását jelentő formahibák tudomásul vétele mellett, helyben hagyásával, ítéletesen megtörténtnek nyilvánít egy választást, mely a törvény, jegyzőkönyv és valóság szerint meg sem történt, csupán megtörténtnek állított s így maga részéről is hozzájárul egy közforgalomba hozott tévedés,* megerősítéséhez.

2. Mert ítélete indokolásának első pontjában az egyh. megyei tanács nem ártallja a törvény közvetlen értelmét a „betű“ címén megrágalmazni a quid justum követelményét részint kicsinyelni, részint azzal vádolni, hogy az kizárja a „quid aequum“, elveit; nem fél azzal állani elé, hogy az ő subjectiv lelkülete van hivatva a szűkkeblű törvény egyoldalú szigorát megkorrigálni, s az ő ítélete van hivatva befoglalni azt, a mit a törvény kifelejtett: a méltányosságot; nem fél dokumentálni, hogy őt nem befolyásolja és nem irányozza biráskodási eljárásában sem a törvény tiszteletben tartására letett eskü, de neki privilegiuma vagy *lelki fölemelkedés* címe és színe alatt a törvénytől oly messze távozni, a mennyire tetszik, módjában van a törvények helyett a századvégi lelkiösmeret kenetes szólás formáit és reklám szótárát használni föl s hozni forgalomba *indokolásul*;

3. Mert indokolása második pontjában — argumentumképpen — oly tényre hivatkozik, mely éppen a lelkész meghívás egyik sarkalatos akadályát képezi; rámutat arra, hogy a papszerzésnek ezt a módját azért kellett megragadni, mivel az eredeti díjlevel csak

* Ha a képviselő közgyűlés viszonylagos többségével hozott, de a már hivatolt §. szerint lelkész meghívásra még nem érvényes határozatot az elnökség a jun. 29-én tartott gyűlésen az Egyh. Törv. 203. §-nak 2-ik pontját nem tudva, vagy elfeledve enunciaálta *érvényesnek*: úgy egyszerűen tévedett.

működési körükben oly híven és nemesen igyekeztek munkálkodni.

Megkísérlem általános vázlatot adni ez okokról s arról a módszerről, a mely szerint ezek közreműködtek arra nézve, hogy átalakítsák és fejlesszék a hazai költészetet abban a korban, mely jelen értekezésünk tárgyát képezi; függetlenül amaz esetleges, más természetű okoktól, a melyekről e helyen nem szólhatunk, de a melyeknek mindamellett is gyakran a legnagyobb részük van a rendkívüli fontosságú eredmények létrejöttében.

Az első ok gyanánt említést teszek a *Reformációról*, mint a mely nagyban hozzájárult az általános siker eléréséhez s a mely éppen akkor hódított mind nagyobb tért magának. Ez esemény hatalmas ösztönzés és magasratörő szárnyalást adott a gondolatnak és az igazság keresésének s erősen megrázkódtatta az Európában mindenféle megsokasodott előítéletek durva tömegét. E megrázkódtatás eredménye általános volt, de mindenek között a legerősebb volt a lökés Angolországban. Századok óta felhalmozódott türelhetetlen visszaélések egy szempillantás alatt megsemmisültek, a túlzott hithűség és szolgálai engedelmesség járma alatt nyögő föld felszabadult; a vélemények zúgása és szertetődulása, megmenekülvén azok a szokott kötelekeiktől, olyanképen volt hallható, mint egy haragos tenger zaja; s nem is csökkent az soha.

Németország, mint első törte meg az indokolatlan félelem varázslatát és kiadta a jelszót; de Anglia telfogta e kiáltást és visszhangot adott rá, az ő szigeti hangjával, az ő ezernyi szirttel és kösziklával megrakott

partjairól, hosszabb és hangosabb kiáltásban. E kiáltással Nagy-Britannia géniusza felkelt és ledobta lovagkeztyűjét a nemzetekre. Hatalmas áradás volt ez: a vizek kicsaptak medreikből; a közvélemény előtérbe nyomult. *Szabadság* nyomta rá a bélyegét mindenre, hogy gondolják és hirdessék az igazságot. Esméktől zúgott az emberek agya; szellemök lázongott; megtelt a szívök és kezeik nem maradtak tétlenül. Szemeik tágra nyíltak, várva a legnagyobb dolgokat; füleik lángoltak az izgalomtól és törekedtek megismerni az igazságot, mert az igazság tehette őket csak szabadokká. A halálos vágás, a mely lecsapott a sötét bűnre és a pöffeszkedő képmutatásra, felszabadította nyelveiket és megtette azt, hogy a talizmánok s a pápista-babonák szeretet-jelvényei, melyekkel a római egyház ámitotta a maga követőit, most ártalmatlanul lehullottak nyakukról.

A *biblia* átültetése volt a legfőbb gépezet a nagy munkában. Ez egy titkos rugóval, a vallásnak és erkölcsiségnek gazdag kincseit tárta elő, mely kincsek eddig ide, mint egy szekrénybe, be voltak zárva. Feltárta ez a próféták látomásait és közölte az ihletett tanítók tanításait a nép legalsóbb rétegével is. Ez mindanyikban egy közös ügy iránti közös érdeklődést teremtett. Lángolt és hevült a szívök, valahányszor ezeket olvasták. Lelket adott ez az emberiségnek, mert a gondolatok és érzések számára közös tárgyakat nyújtott neki. Az emberek jellemét és érzelemlágát eggyé fűzte össze; megteremtette a vélemények végtelen különféleségét és összeütközését. Megtalálták a kellő tárgyakat képességeik érvényesítésére, következtetéseik egész folyamán egy

nem felére apasztatván le, ily alaposan megcsontított díjlevél mellett a törvényekkel szemben ez az egyetlen egy kibúvó és bebuvó ajtó vagyon, melyen papot lehet becsusztatni; hivatkozik arra, hogy ily kiváló lelkeszi erőt más uton, t. i. a törvényes ut megtartásával nem lehetne ily jutányos áron beszerezni;

4. Mert indokolása harmadik pontjában beösméri, hogy a kérdést nem képes in abstracto tekinteni, hanem képes lebecsátkozni a dolog személyi oldaláig s ezzel bebizonyítja azt, hogy a méltányosság magaslatáig emelkedő „lélek“ nem képes tiszta fogalmat alkotni az igazságszolgáltatás valódi feladatáról s állítólagos magaslatán nem látja be, hogy az igazságszolgáltatás legelső tiszte éppen a *személyes tekintetektől* tisztítani meg és tenni függetlenné az ítéletet, mert ítéleteinek *legsalakosabb alkatrészét* éppen *személyes tekintetek* alkotják. Ezért tanítjuk meg már a népiskolában, hogy az Isten nem személyválogató. És az igazságszolgáltatás eme legprimitívebb föltételéhez már a pogány világ eljutott kenetes reklám ígék hangoztatása nélkül, mint ezt igen épületes példák bizonyítják; mert e fontos szempont ignorálásával elérulta, miszerint a kérdést egy pillanatig se bírta objectív üvegen tekinteni, hanem a közügyi kérdésből azonnal személy-kérdést csinált, melyet nagyon is subjectív művészettel oldott meg, oly megoldással, mely bizonyára közelebb áll a fidzsi jog bölcsészethez, mint a protestáns jog-elvek föltételeihez:

5. Mert az indokolás negyedik pontjában leplezetlenül kimondatik, hogy a kolozsvári ref. egyház 33 igennel szavazó tagja és a Mélt. Igazgatótanács között *ily áron elért* „harmonia“ sokkal fontosabb, mint a kolozsvári egyház több ezer választó jogos tagjának remélhető harmoniája, mint az egyh. törvények és igazságszolgáltatás köteles harmoniája. Van e harmónia *ez ítélet* és a

törvény között? azt a kolozs-kalotai egyh. m. tanács nem latolgatja, de hogy közte és az Igazgatótanács között és még a 33 szavazó között meglegyen a harmonia: azt igenis fontosnak vallja az ítélet. Ezzel felkölti a gyanut, hogy ítélethozása felsőbb hatalom nyomása alá került, és mégis ime lelki fölemelkedéssel kérkedik ez a szegény agyonpreseit lelkiösmeret és agyonszorított logika, mely egyszerűen a felsőbb hatalom szánandó préselő készüléke lett, mely vérrel és halálverejtékkel izzadja ki az eltiport logika nyomorszülöttjét: a . . . helyben hagyó ítéletet.

5. Mivel úgy az ötödik pont alatti tiszteletbeli argumentumban kénytelen beismerni az egyh. megyei tanács, hogy az *állítólagos választást nem mint törvényszerűt*, hanem csak mint „üdvösnek“ látszót kívánja érvényre emelni, valamint ítéletének és indokainak egész szellemével kétségtelenné teszi, hogy mostani ítéletét azon egyetlen szempont befolyásolta, hogy: *a cél szentesíti az eszközöket*, mely érdek szolgálataiban kénytelen vala ez ítélet kétségbeesett birokra kelni a törvény összes sérelmeinek megtorlást követelő igényével s ezt nyíltan el is árulja, mondván: „minden formai hibák dacára“, — számára a fenti dicséretmondó oklevelet úgy a *quid justum*, valamint a *quid aequum* alapján kiszolgáltatni kellett és pedig éppen ama protestáns lelkiösmereti- és vélemény szabadság, jog- és igazságérzet nevében, mely az érdemtől soha nem vonta meg elismerését, a tévedésektől ostorát, mely az igazság nyomásán kívül semmi más erő befolyásának helyét nem adott Luther Márton óta mind e mostani időkig.

Ezután az egyh. megyei tanácsnak, mint közg. bíróságnak, a fenti ítélettel kapcsolatban kelt 2. számú — kivonatban közölt — határozatára kívánok még egy kis megjegyzést tenni. Ez a határozat — az eddigi gyakorlat alapján — az eljárás költségét tek. ügyvéd úr

indok vezette őket: a legmesszebbmenő buzgóságot fejteni ki az igazság keresésében és a leghatározottabb szilárdsággal járni el annak érvényesítésében. Vallásos ellentétek élesítik az értelmet a vitaközösbeli közhelyek finomsága és széles kiterjedése által és végtelen fontosságuk révén a maguk részére hódítják az akaratot.

E korszak történetében erős, megizmosodott értelmi-fejlettséget tapasztalunk. Semmi könnyelműség, semmi gyarlóság, semmi közönyösség, vagy ha voltak is, mintegy megnyugvás volt ez ama nagyfokú tevékenység után, mely megadja az alaphangot e kor általános jellemzéséhez. De némi nehézség nyilvánul a kegyesség felé való közeledésben; a benyomások komolysága, az érvek lelkiismeretes szigorúsága, aztán csaknem minden dolog intézésében tanúsított szokásos buzgalmuk és rajongásuk. A tudósok vitaközösbeli eléggé élesek és furfangosak valának, de nélkülözték az érdeket és méltóságot; azonfelül egy kissé korlátoltak is voltak: ők nem kedvelték a polgárok általános nagy tömegét. De a Biblia a maga kincses bányájával minden rendű és rangú ember előtt nyitva állott, „hogy menjen és olvassa azt“, forgassa tartalmának csodás lapjait a Genezistől a János-féle Jelenések-könyvéig. Angolországnak minden községe színtere lett amaz eseménynek, melyet *Burns* oly szépen ír le a „Cotter's Saturday Night“-ban.

Nem tudom elhinni, hogy az ismereteknek mindeme változatossága és gazdagsága általában egyszerre töltötte volna be az emberek lelkét s hogy nem tett reá bizonyos benyomást, melynek nyomai világosan felismerhetők e kor szokásaiban és irodalmában. Mert —

mellőzve több vitás pontok és egyedül az ó-testamentum történeti részeit vagy az új-testamentum erkölcsi tanításait véve — nincs semmi hozzájuk fogható akár a bámulat és csodálkozás, akár a meleg érdeklődés felkeltésének hatalmára nézve. Látjuk, mint alkotott Milton a Teremtés elbeszélésében; mert az az irány, melyet ő nagy műve folyamán követett, teljesen át volt hatva azon idő szellemétől, a melyről beszélünk. Avagy van-e, a mi a József és bátyjai, Rachel és Laban, a Jákób álma, a Rúth és Boáz történeteinek, a Jób könyvében foglalt leírásoknak, a zsidók Egyiptomból való kiszabadulásának, avagy az ő babyloni fogságuk s onnan való visszatérésük elbeszélésének megfelelő lenne, ha egyebet nem tekintünk is, csak ama regényes érdekességnél és patriarchális egyszerűségnél fogva, mely egy ország szívébe fészkelte magát s felkölti a vidéket nyugvóhelyéről még a vadonokban és rengetegekben is. A mi az Iránnak itt említett részeiben s ezeken kívül számtalan helyén végigvonul — nem is szólva a Dávid Hymnusairól, Isaiah látnoki kijelentéseiről, avagy Ezekiel nagyszerű látomásairól — nem más, mint az az eredetiség, az eszmék nagy hordereje, az érzések mélysége és gyöngédsége s az elbeszélés modorának azon megkapó egyszerűsége, melyet a ki nem érez át, szükséges, hogy az ne fogjon semmi „átható dologhoz.“

ifj Zsoldos Benő.

(Vége köv.)

terhére 28 frt összegben állapítja meg ilyenképpen: „A bírósági ülésstartás díja 28 frtban állapítatik meg felebbező terhére.“ Erre nézve megjegyzem, miszerint a bíróságnak jelen esetben nincs joga a felebbezőt eljárási költségekben marasztalni, *mivel*:

a) ez a választási eljárás, felebbezők panasza nélkül is, mint az Egyh. Törv. 230. §-a értelmében — már a beterjesztett *jegyzőkönyvből* láthatóan — *szabályellenes*: az esperes és egyh. megyei gondnok által *megsemmisítendő volt*;

b) az Egyh. Törv. 236. §-a értelmében a „panaszlók“, illetve felebbezők csak azon esetben sujthatók az okozott költségek megtérítésével, ha panaszukat, illetve „állításukat igazolni nem képesek“; már pedig a jelen esetben a panaszosok állításai, éppen mint a felebbezés indokai, *igazolva voltak* egyfelől a valóság, másfelől a jegyzőkönyv által, — de igazolva lettek a bíróság *beismerésével is*, miszerint itt nemesak nem utasítottak vissza a panaszosok állításai, de *kifejezetten is* konstatálva lett azok valódisága részint e szavakban: „bár látja egyh. m. tanács, hogy formahibák voltak elkövetve“, részint a fent méltatott quid consilii kihasználásával, részint az indokolás 5. pontjában használt „minden formai hibák dacára“ kifejezésben. A törvény tehát csak a vádak nem igazoltatása esetén adván helyet az eljárási költség kiróvhatásának, ellenben a panasz elutasításának tényéből *még nem következvén a költségekben való elmarasztalás joga*: ezen az alapon se volt joga a közíg. bíróságnak felebbezőt a költségekben marasztalni. S midőn a kolozs-kalotai egyh. m. tanács mégis ezt cselekedte, — minden törvényes alap nélkül — *határozottan visszaélést követett el*.*

A formahibákról azt mondotta az egyh. m. tanács, hogy azokat „látja“. És... látta is. A quid justum és quid aequum igényeit egybekapcsoló evangélium lelke pedig ezt mondja és pedig igaz fölemelkedéssel: „Ha vakok volnátok nem volna bűnötök; de mivel ezt mondjátok: látunk, — azért a ti bűnötök megmarad.“

A most méltatott első bírósági ítélet, az *állítólagos* másodfokú bírósághoz felebbeztetvén, e második felebbezésben elég határozottan s finom jogérzékkel adatként elő az ismeretes jogsérelmek, amellettszorgalmatlatik a másodfokú hatóságnál az eddigi botlások és visszaélések orvoslása s helyes és jogszerű intézkedés elrendelése. Mindezeknél fogva e második felebbezés szövegére nincs semmi észrevételem. De van igenis a másodfokú bírósági 47-1898. szám alatt kelt „Ítéletre“.

Addig is, míg ez ítélet érdemleges elbírálásába bocsátkoznám: egy rövid kéréssel fordulok a nagyérdemű olvasókhöz. Hogy a „Debr. Prot. Lap“ 7-ik számában 83. és 84. lapokon olvasható „Ítéletre“ itt egész terjedelmében ne kelljen ismételn: tisztelettel kérem sziveskedjenek azt átolvadni még egyszer és pedig keresztényi türelemmel! Türelemmel, — mondom — mert mindenki látja, hogy a józan protestáns szellem helyes hang hordozásához szokott érzést sérti eza hang, mely egyaránt képes a gyöngye idegzetüeket terrorizálni, vala-

* Az első visszaélést már ott elkövette, mikor magát az *írott törvény ellenére* a kolozsvári p. vizsgálat alatti egyházra nézve bírói illetékességgel ruházta föl s megtette magát ez ügyben elsőfokú közíg. bíróságnak. Miért? E miértnek kifejtését másoknak hagyom. Csupán azon nézetemet fejezem ki, hogy ha p. o. a debreceni kir. járásbírósg valamely őt illető ügyben elsőfokúlag eljárni nem akarna: ebből önmagából még nem következnek, hogy tehát a sámsoni, vagy vámos-pérecsi községi bíróság eo ipso illetékes dönteni az elutasított ügyben.

mint az erősebb, higgadtabb temperamentumot boszankodásra indítani, de még e mellett az igazságos kritika ökölcspásait is provokálni. S bár minden mérközésnél az a legveszélyesebb kísértés, mely nyugalmmunkat és önuralmmunkat teszi gonosz próbára, mint a jelen esetben is: mindazáltal meg van a kilátás az iránt, hogy az igaz prot. érzék szerencsésen eltalálhatja ez esetben is, mennyi legyen elégséges az igazságból is, meg a kiméletből is. E kijelentéssel úgy vélem tartozom a nagyérdemű olvasóknak is, de az igazmondás mértékhitelítő hivatalának is. Most hát megkísértem a 47-1898. sz. „Ítélet“ méltatását.

(Folyt. köv.)

Kanonista.

A katolikus autonomia.

(Folytatás.)

Oly közakarattal, közös munkával és közös érdemesültséggel szerzett hazában, mint a magyaré, hogy a vérrel öntözött szerzemény, a *föld nemzeti tulajdon*; s a Nemzet által fejévé tett és korona-jelvényileg is ilyennek ismert legmagasabb jogi személyiség — a király — *államfő*: ezt magyar jogérzékkel elismerni lehet, de félreismerni aztán nem is szabad. A király, ki hatalmi megbízatását a nemzet akaratából és elismerésével gyakorolja, nem adományozhatott soha másból és másképpen, mint a nemzeti vagyonból és mint ennek legfőbb öre s csak a nemzet érdekeit előmozdító célokra és pedig *királyi tanácsával* egyetértve, ahogy nevezték már I. István korában, az államfőt tanácsával segítő kormánytestületet; annak az első magyar királynak korában, aki az államfő fejedelmi vagy vezéri méltóságát királlyá váltóztatta; s karddal övezés, vagy paizsra emelés, mint fejedelmi méltósággal felruházás jelképezése helyett, a koronát, a koronázást alkalmazta. E korona becsét a magyaroknál nem annak külalakja, ragyogó érec, vagy drága kövei, — még nem is az, hogy a pápa küldte, vagy Dukasz keleti császár ajándékozta, — valamint szentséges tiszteltetését sem valamely babonás félelem adja meg, hanem az a hatalom, amelylyel a koronázott államfő, a király bir már kilenc század óta, a Nemzet akaratából és törvényei szerint.

A király vagy államfő ugyanazonsága tehát összerződés, s történeti joggyakorlat által van megállapítva. Tisztán magyar vérű király az ellen alapjában sohasem is vétett; az idegenházból királyok ugyan tágítani próbálták a királyi hatalmat; de a Nemzet a jogsérelem ellen mindig tiltakozott, sőt volt eset, hogy a törvényen magát felülemelni akaró, abszolút hatalomra törekvő államfő sérthetlenségét sem kimélte, hanem a király által felidézett törvényen kívüli állapotok képest rendkívüli eszközzel élt, amiben különben az „Aranybulla“ 31-ik cikkében meg is találta a jogosultságot. Az osztrák-ház háromszázados, a beolvastási kísérletek és a királyi hatalom abszolúttá növelésének ideje, az effajta sérelmek miatti elégedetlenség korszaka volt; de ha egyik királynak sikerült is csorbát ejteni a Nemzet jogain, a másik sietett az elégedetlenséget lecsillapítani a csorba kiköszörülésével, mignem az 1848-iki, — a Nemzet érülete és kor szerinti alkotmány végkép vitán felül helyezte azt, hogy a magyar király a szuverén magyar állam feje s mint ilyen gyakorol „főkegyüri“ jogot, a r. kath. egyházhoz való viszonyában is, az egészében szolidaritásban álló kormány tagja, az úgynevezett kultuszminiszter által. Ez az állami természetű vagyonnal adományoztatásból természetesen és jogilag foly.

Célvagyon ismét természetesen a mi felfogásunk szerint: ami bizonyos célra adományoztatott; *jogi személyiség* az, aki adományozta; s ha az nem magánjogi úton történt, mint a r. kath. egyház kezén levő, vagy céljaira szolgáló állami eredetű vagyonnál van, — a jogalany, az *államfő, akinek halhatatlanságánál* fogva ennek legfőbb intézése alatt marad állandóan, aki az állam iránti eskü kötelezettségénél fogva, amit a koronázási esküvel magára vesz — arról le sem mondhat. A cél vagy a testület amelyre, vagy amelynek az adományozás történt, megszűnhet, amikor a „*visszaháramlás*“ jogán az alap feletti intézkedés szükségessége beáll; de ez a jog ekkor sem mást, mint az államfőt illeti.

Az az 1548: XII. t.-cikkre, illetőleg Mária Terézia alapítólevelére hivatkozás s abból vett idézése dr. Günther Antalnak: „... proventusque praedictos in praemissum usum fideliter convertendos quilibet *Praelatus sub sua Dioecesi curam gerere teneatur*“ nem jelent tulajdon-, vagy szabadon rendelkezési jogot, hanem inkább kötelezettséget, gondoskodást arra, hogy azon vagyon kirendelt céljára használtatik-e? Ez a *cura* és még inkább a *teneatur* szó meghagyó jelentéséből könnyen kiérthető. Maga az államjog gyakorlatának folytonossága is ellentmond dr. Günther magyarázatának; megerősíti ellenben a kormány „Emlékirat“-ában kifejezett felfogás helyes voltát, hogy t. i. azon alapítványok „országos közalapok“, s mint ilyenek, az autonómiának át nem adhatók. Az autonómia nem is nyújthat teljes biztosítékot arra, hogy az „állam érdekében“ a szorosán meghatározott „célra“, minden *államonkivüli befolyástól* menten gazdálkodik, a mi felől különben a római kath. egyház hierárkhikus, — pápai szuverenitástól függő helyzete is meggyőzhet. Az államnak a tekintetből, hogy a vagyon „kath. célokra“ fordítottatik, saját kezelésében van garanciája; ebben található fel a Nemzet is aggodalom nélküli megnyugvását.* Ebben található meg a r. katolikusok is, amiben más felekezetek, magyarázatát az „Emlékirat“ azon kifejezésének: „a vallás és tanulmányi alap 40 millió forintnyi nagy összegének kiadása az autonómiának, felkeltené a más vallásuak feltékenységét s az esetleg nagy bajt okozhat.“ Mert nem a felekezeti feltékenység, mint ilyen, hanem nemzeti közjog-érzete azoknak, kik szintén állampolgárok és pedig a javából, tiltakoznék azon művelet ellen, melyben azon vagyonok kiadásával, az *állami közjog feladását* kellene látniok. Nem perhorreskálják azoknak állami jog megőrzése mellett „kath. célokra“ használását; de már ez állami jog megszüntetése sértené a közérzületet. Jó lesz figyelembe venni ezt azoknak, akik mindenben felekezeti irigységet akarnak látni.

A római katolikusoknál — úgy látszik — a *konfiskáció* réme még mindig kísért; pedig ettől megsza-

* Állami kezelés mellett szól, különösen ha tekintetbe vesszük azt, hogy gazdaságilag az állam az alapítványi vagyonokat sokkal jobban védelmezte, mint amiben péld. a főpapi vagyonok vannak, amelyekben, mint ezt a n.-váradai és pécsi püspökség csak iménti esetei bizonyítják, zavarba jövő gazdasági viszonyok állanak elő. Állami jószágfelügyelők kevésbé veszélyesek az ilyen vagyonra nézve, még ha „*bukott református képviselőkből*“ telnének is ki, mint a főpapi *nepoták*. A célra használás is kevésbé jöhet terhelő bírálat alá, ha arra is ügyet vetünk, ami éppen napjainkban történt, hogy egyetlen főpap a pápának „gyémánt miséje“ alkalmából 100,000 arany forint „Péterfillért“ küldött, mintha bizony a hazai r. kath. egyház-ügynek, péld. a kongruarendezésnek is, azon összegre nem volna égetőbb szüksége, mint a pápának, aki oly szegény, hogy az olasz állam által neki felajánlott fejedelmi civilliszta évenkénti 3,500,000 líra összegét fel nem veszi, hanem már legalább száz millió lírára növelte.

badíthatja az „Emlékirat“ még a legszélsőbb tulzóikat is. De nem tudnak megszabadulni s oktalan félelmökben oly badar kijelentésbe zavaródnak mint ez is: „hogy ha az állam konfiskálni akar. kezdje meg az *erdélyi prot. egyházak vagyonán*, azok is előbb a katolikusokéi voltak.“

E kijelentés minket arra a meggyőződésre vezet, hogy a magyar ultramontánok sem a történelmet, sem a királyhágóntúli vallásfelekezetek vagyon jogának alakulását nem ismerik eléggé, mert ha ismernék, tudva azt, hogy azon harmadfél századon át, amíg Erdély a nemzeti fejedelmek alatt külön államéletet élt, ott minden vallásfelekezetnek nemcsak szabad vallásgyakorlata volt, hanem az a vagyon amit vétel, kiváltképpen pedig buzgó egyháztagok adományából vagy bármi címen szereztek magánjogi természetű volt, ilyennek ismertetett el államilag; s a felött önkormányzati joguknál fogva — magok *tulajdonjoggal* rendelkeztek. Elismertetett ezen jog a magyar király által midőn Erdély, hatalma alá visszakerült — a *Leopoldi diplomában*; s ismét azon másfélszáz év alatt — 1848-ig, amíg mint Nagyfejedelemség Magyarországtól külön kormányoztatott: a felekezetek vagyon joga s autonómiája kérdésessé nem tétetett. Az *Unió történetével* 1848-ban s az 1867-ki kiegyezés után sem érintette ezt a jogot a kormány mert, birt és törvényesen elismert jognak konfiskálását nem tartja feladatának; tehát a királyhágóntúli vallásfelekezetek — s ezek közt a római katolikusnak vagyon- és autonomjogát megnyirbálni nem akarta és a magyarországi kath. autonómiai mozgalmak idejében is távol áll attól a szándéktól. Nem konfiskálja az anyaországi kath. célu vagyonokat; még kevésbé szándéka a királyhágóntúli felekezeteket konfiskálni, mint amihez törvényes joga csakugyan nem volna; de a liberálisták elvével sem egyeznek meg. *Majláth* püspöknek fennen hirdetett ténye, hogy „a püspöki javak felügyeletére az erdélyi kath. státusnak felhatalmazást adott“ — „M. Á.“ jan. 23. (*) — csak annyiban érdemel figyelmet, hogy visszabocsátotta a státusnak e jogát, amelyet „régben is gyakorolt.“ Tehát eszélyesen azt tette, amit tennie kellett.

Hát arról a kegyes és testvéries „pártfogásról“ miként ítéljük, amelyben „a magyarországi protestánsokat a r. kath. főpapság és főurak részesítették péld: az 1790/1-diki törvények alkotásakor?“ Sokkal komolyabb erre emlékezésünk, hogysem azt mondhasuk: „*risum teneatis!*“ s talán jobb ha erre nemis felelünk. Nagyon elég erre nézve tudni, hogy azon törvények életbevitelére ellen, 80 tekintélyes r. kath. egyházi és világi főur adta be tiltakozását s bizony nem rajtok múlt, hanem az országgyűlésen, mely azt határozottan elutasította, hogy azon törvények kedvezőbb voltak, habár még nagyon távol maradtak a méltányosságtól is — a protestánsok hasznát ne lássák. Hogy azon országgyűlés tagjai közt voltak számosan, a Krisztus lelki világosságában járó, nemes erkölcsi érzésű keresztény katolikus testvérek s józan politikusok — hálásan ismerjük el. Ezeknek lelke élt és munkálkodott, e század harmadik és negyedik tizedének azon áldott lelkű katolikusaiiban is, akik a Lajcsákféle vegyesházassági vitában, a vallási elfogultság ellen sorompóba léptek, a kulturharc furiáit megfékeztek s uttörői és megalkotói voltak az 1848-diki nagytörvényeknek. Ezek és utódaik voltak, akik a protestáns autonómia; — a szabadság ezen végmenedéke ellen kijátszott *pátens* korszakában, az osztrák abszolutizmus utolsó vergődését látva, a protestánsok bátorításával segélyre siettek; akik értették ezt

a Magyarországon általános keletű hazafias jelszót: „A haza minden előtt!“ s nagyobb súlyt fektettek, a különböző felekezeti honpolgárok hazaszeretében testvéreként egyesítése által eljövendő államegységben álló közüdvösségre, mint a hitvitákra, amelyekben nincs istenszerű élet, amik nem meggyőzve egyesítik, hanem szétválasztják, — Péteréire Páléira stb. osztják azokat, akik egy nyelven beszélnek, egy törvényt ismerni, egymást kölcsönösen szeretve támogatni, az egy haza békéjén és felvirágzásán munkálkodni, közös erővel a földi közös mennyországot felépíteni tartoznának. Ah, ha azok az óriások élnének! . . . bizonyosan úgy alkotnák meg a r. kath. autonómiát, ahogy azt a kormány elfogadhatná; kizárnák belőle azt a lehetetlenséget, mely az állam felségjogának abszorbeálására építi az autonómiai üdvösséget; kiirtanának belőle minden ellenséges érzést izgatást, törekvést, ami a kath. egyházat a liberálisizmussal és modern államisággal ellenséges viszonyba erőlteti; ellenben belevennék mindazt, ami az egyház hierarchiai szerkezete mellett lehetségesen enyhítené a papuralom merevségét. Talán a 27-es bizottság ilyenekből alakult? . . . Talán a kongresszusi képviselők közt túlnyomó számmal lesznek ilyenek? Higyjük el . . . jólesik elhinnünk . . . Bizony szomorú volna, reánk protestánsokra nézve is, mind keresztyéni, mind hazafias szempontból ha azok a nagy férfiak végkép kihaltak s hozzájuk méltó utódot nem hagytak volna!

— a — r.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletéről.

A tiszántúli egyházkerületi értekezlet történetében nevezetes időpontot jelent az az elnökségi tanácskozás, melyet e hó folyamán tartottak főtiszt. *Kiss Aron* püspök úrnál.

A tanácskozást az tette szükségessé, mert az eddigi ügyvezető alelnökség már elérkezettnek látta az időt, hogy az értekezlet hajójának további vezetését a szatmári közgyűlésen választott új elnökök kipróbált, tapasztalt kezeibe tegye le s tette ezt egy, *Balogh Ferenc* egyházi alelnök tollából származó szép és kimerítő jelentés kíséretében.

Mostantól fogva tehát kerületi egyházi értekezletünknek tényleges vezérei főtiszt. *Kiss Aron* püspök és gróf *Degenfeld József* egyházkerületi főgondnok.

A tanácskozáson jelen voltak a most nevezett két elnök, *Balogh Ferenc* és *Simonffy Imre* kir. tanácsos, polgármester alelnökök és dr. *Bartha Béla* értekezleti jegyző.

Az alelnöki jelentést a következőkben egész terjedelmében adjuk:

Főtiszteletű és Méltóságos Elnökség!

A tiszántúli ref. egyházkerületi Értekezlet szatmári közgyűlése határozatából (27. sz.) az *Emlékkönyv* megszerkesztetett és 400 példányban kinyomatott és főtiszt. püspök úr által a tagoknak megküldetett. Ezzel befejezést nyervén a megbízatás, itt az idő, hogy ugyanazon közgyűlés által választott elnökség kezébe adjuk vissza az Értekezlet vezetését, mely vezetés a szomorú halálozás folytán az alelnökökre maradt volt.

Tisztelettel felkérjük tehát az új elnökséget, méltóztassék átvenni az Értekezlet vezetését. Együttal jelen-

tésünket az eddig történekről megtesszük, hogy a teendők fonalán megindulhasson a tovább vezetés, miután maradtak fenn függőben levő dolgok, melyek végrehajtásra várnak, s vannak más dolgok, melyek előkészítendőek.

Jelentésünk pontjai:

1. A legsürgősb teendő volt a szatmári közgyűlés 16-ik végzésének végrehajtása. Az egyházi adó tárgyában elfogadott javaslat j.könyvi kivonatban 650 példányban sajtó alul kijöven, minden egyes gyülekezet lelkészi hivatalának főtiszt. püspök úr által elküldetett. Még néhány példány rendelkezésre áll. Felhivandó lesz a Kiss Albert elnöklete alatti küldöttség a munkálkodás folytatására.

2. Illő és kegyeletes kötelesség lesz az ünnepi szónoknak, a szatmári egyházmegye esperesének és egyházmegyének, továbbá Szatmár város hatóságának és polgármesterének, a szatmár-németi egyház presbiteriumának a szíves fogadtatásért egy-egy példány Emlékkönyvet köszönő irattal megküldeni. Ugy szinte Harsányi Sándor amerikai lelkésznek és Nagy László szatmár-megyei alispánnak is megküldeni viszonzásul az Emlékkönyvet (Lásd 28. sz. végzést.) Az Értekezlet 25. sz. végzése szerint az Emlékkönyv a debreceni presbiteriumnak megküldendő.

3. A lelkészkepzépteréről szóló javaslat a 19. sz. j.könyvi pont szerint a főiskolai theologiai tanárkarhoz átteendő.

4. Gergely Károly indítványa a nagybányai egyházmegye lelkészi értekezletének (1 példány melléklettel) megküldendő s javaslatadásra felkérendő (j.könyvi 20. pont szerint).

5. Dr. Bartha Béla statisztikai ügyi indítványa az egyházkerülethez terjesztés végett előkészítendő választmány vagy elnökség által. (Vál. gyűlés 4. pont, közgyűlési 23. pont.)

6. A Garzó Gyula indítványa véleménykérés végett kiadandó volna az egyházmegyei lelkészi értekezleteknek és a debreceni lelkészi kar útján a debreceni ref. egyház-tanácsnak. (J.könyv 15. pont.)

7. Tabajdi Lajos értekezése a választmány nevelésügyi szakosztályának vélemény nyilvánításra szintén átadandó (közgy. 21. pont).

8. A közgyűlés 22. pontjában tett indítványok pedig a vál. irodalmi szakosztályához útasítandók, véleményes javaslata bevértván.

9. A nagyválasztmány 6. számú végzésében indítvány foglaltatik az Értekezlet *alapszabályainak* átdolgozására; e fontos kérdés felett az ujonnan alakult választmánynak kell döntenet.

10. Minthogy az ügyrend 7. pontja értelmében a nagyválasztmányban 3 szakosztály alakítandó s annak megalakítása a közgyűlésen elmaradt, körlevélben felhivandók a nagyválasztmány tagjai, hogy hajlamaik szerint egyik vagy másik szakosztályba lépésüket nyilvánítsák ki az elnökséghez intézendő levélben, különben a választmány fogja őket egyikbe vagy másikba sorozni. E szakosztályok nélkül némely ügy nem készíthető elő, tehát sürgős. (Lásd a vál. ülés 7. pontját és az ügyviteli alapszabályokat.)

11. Az alapszabály 10. §-a szerint a kerületi értekezlet szoros kapcsolatba hozandó az egyházmegyei értekezletekkel. Az elnökség felhívására csak a nagy-szalontai nyilatkozott e tárgyban. Erre nézve újabb intézkedés szüksége forog fenn. Csiky Lajosnak a belmissióról N.-Váradon tartott értekezése szinte az egyh.

megyei lelkészértekezletekhez lett útasítva. Mi történjék azon értekezéssel, szinte tanácskozás tárgyát képezendi.

12. Végre az *idei közgyűlés* tartásáról is kellene tanácskozni, mert a szatmári gyűlés után kilátásba tett hely az idén tekintetbe nem jöhet, miután dr. Bartók Jenő nyíregyházi lelkész úr, múlt év nov. 24-én vett hivatalos levelében tudatta, hogy egyházuk „a jelen szomorú helyzet miatt” a kerületi értekezlet közgyűlését kebelében nem fogadhatja.

Ezek a tárgyak megoldásra és tovább vitelre várnak. Talán kívánatos lenne a tisztikar és választmány helyi tagjait *minél előbb* egybehívni értekezletre, e pontok feletti eszmeeserére s megállapítani a nagy választmány egybehívása idejét, mert az mint nagy testület csak előkészített tárgyak felett határozhat.

Ezen jelentésünk beterjesztése után a *helyettes elnöki tiszttől* visszalépünk, mivel az a rendes elnökök léte idején megszűnt.

Ránk nem könnyű feladat volt, elnökök nem letében, 2 évig vinni az elnöki teendőket, de a közügy érdekében és szeretete által hajtatva megtettük a sok gonddal és idővel járt áldozatot, lelkiismeretünkben találván a megnyugvást.

Az értekezlet új fejlődés küszöbére jutott, legyen áldás és siker további útjain s az elnökség buzgósága és bölcsesége örködjék felette.

Debrecenben, 1898. febr. hó 15. mély tisztelettel: *Simonffy Imre*, kir. tanácsos, világi alelnök. *Balogh Ferenc*, hittanár, egyházi alelnök.

Az elnökségi tanácskozás a következőket határozta:

Örvendtes tudomásul vette, hogy az értekezleti „Emlékkönyv” 400 példányban kinyomatott s a rendes és választmányi tagoknak szétküldetett; hogy az egyházi adózás tárgyában beterjesztett javaslat 650 példányban kinyomatván, a püspöki hivatal útján a kerület minden egyes lelkészi hivatalának megküldetett. Jegyzőkönyvi kivonat alakjában köszönő iratot küldenek az „Emlékkönyvvel” kapcsolatosan az ünnepi szónokoknak s előadóknak, a szatmári egyházmegyének és esperesének, a szatmári és németi testvér ref. egyházak presbyteriumának, Szatmár város törvényhatóságának és polgármesterének. „Emlékkönyvet” küldenek *Nagy László* szatmárvármegyei alispánnak és *Harsányi Sándor* elevelandi (amerikai) lelkésznek.

A *lelkészképzésről* szóló javaslat jegyzőkönyvi kivonat kapcsán a debreceni theol. akad. tanári karhoz átteendő. *Gergely* Károlynak az egyházi fegyelem gyakorlására vonatkozó indítványa jegyzőkönyvi kivonattal a n.-bányai ev. ref. egyházmegye értekezletéhez átteendő. Dr. *Bartha Béla* egyházstatisztikai indítványa indokolással és kísérő irattal a tavaszi egyházkerületi gyűlés elé terjesztendő. *Garzó* Gyulának a diakonisszaképző-intézet létesítésére vonatkozó indítványa az összes espereseknek s a debreceni ev. ref. egyháznak is megküldendő.

Tabajdy Lajosnak a szatmári felső leányiskola további fejlesztéséről s ugyanott egy tanítónőképző-intézet felállításáról, *Bartha* Mórnak, *Nagy* Lajosnak és *Bartók* Jenőnek irodalmi természetű indítványát a legközelebb egybehívandó nagyválasztmányi gyűlés elé terjesztik, hasonlóképp az alapszabályok átdolgozására vonatkozó javaslatot s a választmány 3 szakosztályának megalakulását. Az elnökségi értekezlet azt is elhatározta, hogy a n.-szalontain kívül, mely már igenlőleg nyilatkozott, a többi egyházmegyei értekezletet megkeresi a célból, hogy az egyházkerületi érte-

kezlettel szoros szerves kapcsolatba lépjenek s nekik *Csiky* Lajosnak belmissziói javaslata megvitatás és véleménynyilvánítás végett megküldetik.

Az értekezleti közgyűlés helyére nézve az elnökség javasolni fogja a választmánynak, hogy az állandó hely Debrecen legyen; de ha máshova, legkésőbb a választmányi gyűlés egybehívásáig, meghívják az értekezletet, szíves készséggel fogadjuk.

A *nagyválasztmányi gyűlést az elnökség a f. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlés idejére fogja egybehívni.*

Dr. Bartha Béla.

Falusi levelek.

II.

Egy országos mizériáról gondolkozom. Tünetei közvetlen előttem állanak, tehát szomorú tapasztalat szülte föprengésemet. Szociálista hírekkel, eszmékkel van telítve Magyarország levegője; az eddig józan gondolkodású, becsületes munkásnép egyszerre hamis próféták ámitásait veszi be, felmondja a munkát, osztozni akar amások birtokán, elvakított keserűségében megtagadja vallását, Istenét; nem engedelmeskodik a törvénynek, nihilizmus és anarchia felé tör. Aggasztó jelenségek, nemcsak a polgári hatóságnak, hanem az erkölcs és vallás őreinek is éber figyelemmel s óvó rendszabályokkal kell ezen betegséget megelőzni és gyógyítani.

Az állam új törvényt alkot a munkaadó és munkás közötti viszony szabályozására, mindkét részről sokan elégedetlenek vele, érdektelen felek helyesléssel fogadják s reménylik, hogy jövőben ez is egyik ellenszere lesz a szociálista mozgalmaknak. A miniszter gondoskodik munkaadásról vízek szabályozásával, új utak készítésével ezernyi ezereket igyekezik foglalkoztatni s keresethez juttatni, addig is, míg a reménylett aratás bővebben fogja a mindennapi kenyeret biztosítani. Mind igen helyes, — de nem elég ellenszer.

Az a sok ezer munkás, az ország minden vidékéről összeseregülő mindenféle nép, folytonosan jön-megy, hurcolkodik. Költözik, mert itt is, ott is elégtelen a munkabérrrel, panaszkodik a társulatok kezelőinek és ügyvivőinek igazságtalanságáról; megcsalva érzi magát minden fizetési napon; nagyrésze iszákos, tékozló, — amit egy hét munkanapjain keres, vasárnap megissza vagy elkártyázza, hétfőn mámoros kábultságban henyel. A haszonleső élelmesség munkaútjukban mindenütt felüti sátorát, alkalom, hely kínálkozik a vasárnapi dőzsölésre, s természetesen mindenféle bűnök tanyájává lesz egy-egy munkástelep; a község lakosainak mezején lop, pusztít, a kárt szenvedőt vagy öröket megöléssel fenyegetik, — nincs erő, nincs hatalom, mely ellenök védelmet nyújtson — még a törvény emberei is csak tartózkodva, vagy éppen nem mernek velök szembeállani — és ezt nagyon jól érzik, tudják. Valóságos gyarmati anarchia.

Egymásodrendű vízesatorna-építés foly közelemben; hányféle munkás jött ennél össze Morvaországból, Stájerből, Galiciából, Mosony, Sopron, Bács-Bodrog, Szörény, Csongrád-, Csanád-, Nagy-kún-Szolnok-, Bihar-, Szabolcs-megyéből? Nyelv, vallás, nemzetiség zagyaléka; nagyrésze évtizedek óta vándoréletet él, községi rendezett viszonyokról már tudni sem akar. Vasárnapokon egyik fele korcsmákban dőzsöl, másik fele lelmi szerekért megy a távolos városba; földbe vájt kunyhókat építenek, s családok egész télen át ebben szoronganak, fáznak, — a romlott levegővel emésztik magokat, külö-

nösen a gyermekeket. Hát ezek a gyermekek mint nevednek tudatlanságban, időelőtti fárasztó munkával elsatnyúlnak; szájalom látni, mint erőlködnek földdel túlterhelt targoncák vonszolásában.

Mezőn laknak, Isten, templom, iskola nem érdekli őket; rend, fegyelem nem korlátozza; ma itt, holnap másutt vállalnak munkát.

Egyik munkafelügyelő községünkben lakik, kinél minden harmadik szombaton a munkálat vezető mérnök fizeti a munkásokat. Egy ily fizető napon történt, hogy társulati vagy magánérdekből az egybegyűlt több száz munkásnak az elvégzett munka díját nem akarta egészen kifizetni. Rendes eljárása volt ugyan az illető mérnök úrnak fizetések alkalmával, hogy a munkadíj egyrészét, pl. 15—20%-át mindig visszatartotta különböző okokból, de leginkább azért, hogy a társulat által előleg gyanánt kiadott pénz folyton biztosítva legyen, s a gyakori szökések miatt ne károsodjék. Azonban a fentebb jelzett napon nagymérvű visszatartást akart gyakorolni, a már elvégzett munkadíjt is csak nagy csonkítással akarta kifizetni, s természetesen elégtelenség tört ki a munkadíjt váró sokaság között, — fenyegetések, káromlások hallatszottak, végül egy szájasabb és elszántabb vezető felhívására a mérnök által elfoglalt szoba ablakait beverték, ajtajára őrt állítottak s kijelentették, hogy addig ki nem boesátják, míg elvégzett munkájukért teljesen ki nem elégíti őket. Végül is ily elszántsággal szemben és fenyegető körülmények között a mérnök kénytelen volt az igazságosan követelt összeget kifizetni. S mi lett a következménye? A megfenyegetett mérnök feljelentette a zúgolódó tömeg vezetőit, vidéki lapunk tőkét csinált az eseményből, hogy ime már itt is felütötte magát a szociálistus.

Ez az eset s az itt lefolyt események azt bizonyították be előttem, hogy valamint itt, úgy más helyen is nagyon valószínű a munkaadók méltánytalan önző eljárása, melylyel éppen ők maguk rontják el a munkás népet, — ad okot az elégtelenségre, s ha ez nyilatkozni merészkedik, azonnal dobra ütök a szociálistus kitérését és karhatalommal igyekeznek a panaszt elfojtani. Hát lehet az ily eljárásnak jó következménye?

De láttam a munka rendetlenségét is, a szenvedélyes féktelenséget úralkodni a munkásoknál. A munkaadó társulat nem gondol a rendszeres felügyelettel, nem állít felelősség mellett alkalmazott örököt a munkások közé; nincs másra gondja, csak arra, hogy a szükséges köbméterek ki vannak-e ásva. A kárt szenvedő községek lakosok érdekével nem gondol, a munkásai által elkövetett lopásokat, károkat nem téríti meg. Amilyen a munkás, olyan a gazda és megfordítva.

Hogy ily erkölcsiség mellett milyen lehet a vallásosság, mindenki elképzelheti. E népnek 1%-ka sem jár templomba, bármelyik felekezethez tartozzék is, — közelebb van hozzájuk és kedvesebb hely előttük a kázinó. Temetést, keresztelést nem mellőzik el ugyan, de mikor nálam jelentették, — miután legtöbbször róm. és gör. katolikusok, — figyelmeztettem őket, hogy itt csak református a nép és lelkész, tehát keressék meg más községekben lelkészeiket: határozottan kijelentették, hogy nem mennek sehova, ha én megtagadom a keresztelést és temetést, ők nem bánják, ha elmarad is. Így aztán természetesen, kereszteltem gyermekeiket, a tanító temette még nagyjaikat is és ez eljárás, úgy látszott teljes megalégedésükre szolgált.

Mindezekből azon tanulságot akarom levonni, hogy az illető miniszter úr ne csak munkát adjon a szegény népnek, hanem a munkaadó társulatokat kötelezze a

munkások közötti rend, fegyelem és erkölcsi élet felett való szigorú örökösre; az állami munkálatoknál intézkedjék önmaga is, ez irányban mutasson jó példát, — kölcsönösen kötelezze úgy a munkaadót, mint munkást a méltányos és igazságos követelések teljes kielégítésére. Ezekben talán segíteni fog az új munkás törvény. De gondoljuk meg, hogy az országban szerteszét százezrek vannak munkában, elhagyatva, minden erkölcsi és szellemi táplálék nélkül, — azt hiszem, hogy különösen nagyobb munkálatoknál, hol hónapokon keresztül távol mezőn ezrek dolgoznak, a legközelebb lakó lelkészek által lehetne gondoskodni a munkások körében végezendő vasárnapi istentiszteletekről is; ha a szegény nép nem akar vagy nem tud a templomba menni, vigyük mi közéjük a vallás felvilágosító, tanító és építő igéit, így sokakat megtarthatnánk a tisztességes életnek és a szociálista kóbor ámitókat s azok befolyását is jobban ellensúlyozhatnók.

Gondolkozzunk mi is ezen komoly tárgy felett és tegyük meg kötelességünket,

S - s.

IRODALOM.

Köz istentiszteletre rendelt Énekes-Könyv. Zsoltárok és Dicséretnek néhány imádsággal. Elfogadva a helvét hitvallású négy Egyházkerület által. Debrecenben nyomtatott a város könyvnyomdájában. 1897. Ára: ívekben 1 frt 50 kr., félbörben 2 frt 50 kr., egész bőrben 3 frt 50 kr. Kapható Debrecenben Telegdi K. Lajosnál s általa minden hazai könyvkereskedésben. 4r. 494 lap.

Ismét napvilágot látott a nép ezreinek kezén forgó, mondhatni 3-ik symbolikus könyve költői alakban református egyházunknak, azon Zsoltár könyv, mely közvetlen Kálvinnal, Béza Tóddal és Marot Kelemennel köti össze a magyar jó népet; azon Zsoltárkönyv a világ református nagy nemzetével és egyházakkal fűzi össze a miénket, az élő koszorú egyik szerves tagjává avatván fel.

Ez a mi új gradualunk, lépeső énekes-könyvünk, mely 1812 óta nyomatik. Szánva van ez templomi, szó- és énekszékli használatra; az oly idősb hívek számára, kik aggkoruk miatt a kisebb betűjű kiadásokat nem olvashatják. Szép figyelem! maga a Brit és külföldi Biblia-Társaság a gyenge szemű és idős emberek számára nagy betűkkel 4-rétben 1894-ben nyomatta ki 5000 példányban a magyar bibliát Budapesten 20 ezer forint költséggel, mivel a korábban nyomtatott ily alakú példányok elfogytak volt. Az eszme magasztos! ne legyen megfosztva senki az Isten igéje olvasásától. Ez történt most nálunk az elfogyott s ily célra is szolgáló gradualal. Sok simeoni lélek áldást sóhajt e gondoskodásra.

Az ily gradual 1861-ben 1000 példányban nyomtatott. Az 1877-iki jelentés szerint az (1873. évi) újabb kiadásból 2300 példány volt készletben, ime 10 év alatt elfogyott az és beállt szüksége az újabb nyomtatásnak. E legújabb kiadás előnyösen különbözik minden előbbi-től abban, hogy az 1877. elfogadott kerületi átnézéssel történt lényeges változtatás nyomán a hangjegyek g. vagy violin kulcs szerint, tehát a zenei mai igény szerint vannak alkalmazva; e tekintetben Mácsai Sándor főiskolai ének- és zenetanár volt az ellenőrző nagy gonddal; továbbá teljes épségben megtartatott minden zsolttár dicséret vers, hogy a régiekből semmi ne hiányozzék, miután ezen könyvünk a népnek házi olvasó és áhita-

tossági könyve is, azonban az említett revisió szerint, a közénklésben használt versek megcsillagozók. Így tájékozás van adva a ma is közkeletű versek felől énekvezérnek és népnek egyiránt.

Főérdeme még az is, hogy a helyes írás mindenütt a mostani kivánalmak szerint következetesen keresztül-vitetett; itt a több ízben történt nyomdai javítás fáradságos munkája a biztosíték a szabatos helyességről. E buzgó és kitartó munkát Csiky Lajos hittanár végezte, kire bizatott ez új kiadás sajtó alá rendezése és kivitele. A zsoltároknál a magyar nyelv szelleme az által is érvényesül, hogy az eredeti fordító szerzők neve *B. T.* (Béza Tivadar) és *M. K.* (Marot Kelemen) magyar alakban advák, a korábbi latinos helyett.

Kiállítás, papír, nyomás a legszebb, izlésesebb, kellemes, díszére válik a városi nyomdának

Méltán üdvözölhetjük e mű megjelenését, az intézők buzgalmát és a sajtó alá rendező hittanár lelkiismeretes gondosságát, ki igazán gyakorlati lelkesületi működést végzett itt. E 2000 példány az újabb kort jelzi. Legyen e mű táplálója református népünk lelki szükségének! Mig zsoltárját szereti népünk, vallásához, egyházához is hű maradand. Legyen úgy! *B. F.*

„**A nő. Két beszéd Monod Adolftól.**“ Fordította: Szilassy Aladárné. Ára 1 frt. A „Lorántffy Zsuzsánna nőegylet“ javára. Budapest. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája. Egy 91 lapra terjedő rendkívül értékes mű, melyben a nő hivatása pozitív bibliai alapon oly felségesen van esetelve hogy aki e könyv olvasásába belefogott, nehezen tudja kezeiből letenni, míg végig nem élvezte. A társadalomnak minél több ilyen fajta könyvre volna szüksége s ha ezek a biblia mellett minden család asztalán helyet találnának, — bizony rövid időn sok hibákból és bűnökből kigyógyulna ez a mi beteg társadalmunk. Szíves s meleg elismerés a fordítónak! aki maga is nő „még pedig kétségtelenül azok közül való, kiknek ára sokkal felülhaladja a karbunkulosokat.“ Férjek és leány-gyermekekkel megáldott szülők nem tehetnek jobbat, mintha szeretteiket ezzel a becses kis művel ajándékozzák meg, amelyből mutatvány-sorokat csak azért nem közlünk, mert ha a gyöngyök között válogatni akarnánk, igazán zavarba jönnénk. Gyöngy ennek minden egyes sora.

„**Négy vendég-egyházi beszéd.**“ Irta és Karán-Sebesen elmondotta Rác Károly a szapáryfalvi egyház lelképásztora stb. Kiadja Dobay János gyulai nyomdatulajdonos. Ára 25 krajcár. A befolyó tiszta jövedelem a Rác János gyulai ev. ref. segéd-lelkész és rektor-tanító árván maradt gyámolnélküli családja javára van kiadó által följajánlva. Igen szép „előbeszéddel“ ellátta Balogh Ferenc a debreceni ev. ref. theologia tudós s ékes tollú tanára. Maga a szerző régi s ismert nevű igazi *kálvinista* író, ki ha szerencsésebb viszonyok közzé jut, — kétségkívül egyik legtermékenyebb s leghasznosabb munkaereje lett volna a mi ev. ref. egyházunknak. Így is sokat köszönhetünk az ő nagy tudásának s lángoló de mindig puritán hitbuzgóságának. Ez a „négy vendég egyházi beszéd“ is arról tanúskodik, hogy a Révész Imre tanítványa még mindig a régi. Rendíthetetlenül áll a régi evangéliumi fundamentumon s beszédeiben nem maradt adósa sem az isteni kegyelem után szomjúhozó szívnek sem a világosságot kereső értelemnek. Különös és kettős értéke e beszédeknek az, hogy 1-ször is azon a Karán-Sebesen mondtak el, hol a 16-ik és

17-ik századokban a kálvinista egyház virágzott, de ma már „névben él csak s többé nincs jelen“; 2-ször, hogy a jövedelem a jó testvér özvegye és 8 árvája felsegélésére van följajánlva. Ajánljuk e beszédek mindenek kegyes pártfogásába. S itt alkalomszerűleg egy szíves kérésünk is van az érdemes szerzőhöz. Napokkal ezelőtt ugyanis tőle egy előfizetési felhívást vettünk, „a pozsonyi vértörvényszék áldozatai“ című művérc. Szeretnők tudni, ha vajjon ez a mű egyszerű s változatlan *2-ik kiadása* lesz-e annak a műnek, mely hason cím alatt Sároptakon még az 1874-ik évben jelent volt meg? Ezt jó és szükséges volna tudnunk már csak azért is, mert az az 1-ső kiadás sokónknak birtokában van s anyagi viszonyaink nem engedik, hogy ha ez a most hirdetett kiadás is ugyanaz lesz, ezt is megszerezzük; míg ha most változtatva, talán bővitve jelenik meg valószínűleg sietni fognak az előfizetéssel azok is, kik az 1-ső kiadás becsét már ismerik. Hiába! ezzel be kell számolnunk; mert luksuszra még a könyvvásárlás terén is képtelenek vagyunk.

Die Verwischung der Grenzen. Von Dr. A. Kuyper, Professor an der Vrye Universiteit zu Amsterdam. Autorisierte Übersetzung von W. Kolfhaus, Pastor zu Radeformwald. Leipzig. A. Deichert'sche Verlagsbuchh. Nachf. (G. Böhme). 1898. Ára 1 márk 35 pfennig. IV+92 oldal.

Dr. Kuyper — köznapi frázissal szólva — már életében halhatatlanná tette nevét nemcsak Hollandiában, de az egész művelt világ tudományos és egyházi köreiben is. Kortársai között kimagaslik mind kiváló szellemi képességei, ékesszólása és hitbeli meggyőződése, mind rendkívüli akaraterője, termelő és alkotó hivatottsága által. Ő alapította — az államegyházból történt kizsoritása után — az államtól független reform. egyházat s megszervezte, sőt fel is építette a Vrye Universiteit palotáját Amsterdamban. Hatalmas szózata mindannyiszor átharsan Hollandia térein, valahányszor az anyagelevőség, a hitetlenség és romlott erkölcsiség ellenében sikra száll, mint az eszményiség, evangéliumi hit és keresztyéni élet lelkes apológétája. Méltán kelt hát feltűnést minden irodalmi termék, mely az ő tollából kerül ki. Ilyen, széleskörű tudományosságra, éles megfigyelő és boncoló tehetségre, hívő lélekre és mondhatni reformátori bátorságra valló irat a fent jelzett munka is, melyet ő 1892-ben egyetemi rektori beszéd gyanánt fogalmazott s bocsátott közre, és a melynek még szélesebb körben való elterjedését célozta Kolfhaus lelkész az által, hogy azt német nyelvre lefordítva kiadta. A mű alapgondolata azon tétel igazolásában határozódik, mely szerint e végefelé hanyatló század korszellemé, az Isten által vont határokat elenyésztetni törekszik, de a világrend amaz örök törvénye ellen irányuló minden ilyes kísérlet, kiszámíthatatlan károkat idéz elő, miért is a hívő tudományosságnak éberén résen kell állani, hogy megmentse azt, a mi szent, igaz, örök. E mű tudományos becsét jelentékeny mérvben fokozza, a terjedelemnek majdnem felét elfoglaló magyarázati, könyvészeti, kritikai jegyzettár, melyet a szakember igen nagy érdekléssel, figyelemmel olvas, sőt a laikus is sok tanulságot meríthet belőle. Ilyen korszerű kérdések ilyen sikerült fejtegetését bizonyára szívesen fogadják Lapunk olvasói is, annak okáért ajánljuk azt illetékes köreinek pártfogó figyelmébe. (Dr. E. J.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Kérelem olvasóinkhoz.** A jelen év első negyede vége felé közeledik. Rajta voltunk, hogy teljes szellemi és anyagi erőmegfeszítéssel folyton emeljük lapunk színvonalát és terjedelmét s eddig még ígretünkön felül adtunk. Viszont mi is kérjük lapunk barátait a terjesztés nehéz, de föltétlenül szükséges munkájára; kérjük a most lejáró előfizetések mielőbbi megújítását s a hátralékok szíves beküldését, mert a múlt évről 1000 frt tartozás jött át a jelenre; ez és a majdnem mindig két íves számok súlyos terhet képeznek, melyet az előfizetők növekedő száma mellett is csak úgy tudunk elviselni, ha lapunk járatói pontosan eleget tesznek felvállalt kötelezettségüknek. Teljes tisztelettel a *kiadóhivatal*.

— „**A Debreceni Protestáns Lap**“ a jelen év folyamán majdnem kivétel nélkül két íven jelent meg, mert az eseményekkel lépést tartani s oly változatos, tartalmas lapot adni, mely a manapság fokozódott igényeket kielégítse, más-ként alig lehet. A két ívnyi terjedelmet a jövőben is lehetőleg megakarjuk tartani, ha a protestáns olvasóközönség pártfogása ezt megengedi. S ez annál könnyebb, mert terjedelmét tekintve lapunk a legolcsóbb hetilap hazánkban. Legközelebb az „Adalékok“ rendszeres közlését is újra megkezdjük. Azon egyházak tisztelt lelkészeit, honnan még a szükséges munkálatok be nem érkeztek, szíves biza'ommal kérjük történelmi vázlataik beküldésére, hogy így az egyházkerület határozatának eleget tehesünk.

— **Lapunk felelős szerkesztője** Sass Béla akad. igazgató, mint az ev. ref. egyetemes konvent tagja, néhány napra Budapestre utazott, a jelen szám összeállításával dr. Bartha Béla társszerkesztőt bízta meg.

— **Az ev. ref. egyetemes konvent** e hó 24-én kezdte meg tanácskozásait Budapesten s ezekről részletes tudósítást jövő számunkban fogunk közölni.

— **Az Andaházy-Szilágyi-intézet ügyei.** Folyó hónap folyamán több fontos lépés tételét ezen nemes célú intézet ügyeinek rendbehozatalára. Csiky Lajos helyettes gondnok elkészítette és bemutatta az intézet múlt évi számadásait és teljes pénzügyi állását, melyről tehát az egyházkerület most már teljesen átlátszó, világos képet fog nyerni. Folyó hó 16-ra az Andaházy, Szilágyi és Nadányi leszármazottakat hívta össze családi tanácsa a helyettes gondnok s bemutatta nekik a róluk általa készített családi leszármazási táblákat, melyek is a megjelent családtagok (összesen 22) által kipótoltatván és elfogadtatván, hiteles okmányoknak mondattak ki s kinyomatásuk azzal rendeltetett el, hogy a még ismeretlenül létező családtagok a legszelebb körü intézkedések által felkutattatván, póttáblákon fognak az újra összejövendő családi tanács tudomásával a gondnok által összeállíttatni. Másnap, már-

cius 17-én pedig a püspök és az egyházkerületi főgondnok urak elnöklete alatti, 17 tagból álló inézeti nagybizottság jött össze s vette tárgyalás alá a helyettes gondnoknak az intézet szervezetére vonatkozó szabályzati javaslatát, amely terjedelmes munkálat az intézeti alapító végrendeletének s az intézet eddigi története főbb mozzanatainak ismertetése után áttér magára a szervezeti szabályzatra s kijelölvén az egyházkerületi közgyűlésnek, Debrecen sz. kir. városnak, az intézeti nagybizottságnak, a főfelügyelő püspöknek s a felügyelő lelkésznek köteleesség- és jogkörét, részletesen körülírja az intézeti gondnoki hivatal munkakörét is; megállapítja továbbá az intézeti felügyelő tanár és a nevelő kötelelességeit, valamint az intézeti növendékek fölvételére vonatkozó szabályzatot és az intézeti házszabályokat. Igen fontos e nagybizottság tárgyalásaiból az, hogy a pénz kezelését ezentúl pénztárilag óhajtja végeztetni, amennyiben elvevén azt a gondnok közvetlen kezelése alól, a főiskolai pénztári hivatalra bizza az intézet összes pénzeinek kezelését, aki — és a beutalványozás teendőit a gondnoknál hagyván meg, aki ezen felül még, a napról-napra jelentkező szükségek fedezésére bizonyos összeget mindig utalványozhat ki magának az intézet pénzből. A nagybizottság reggeltől estig, pár órai megszakítással folyton ülésezett, de így sem tudván a nagy munkálaton keresztül menni, április hónapban még egyszer össze fog jönni.

— **Gyülekezeteinkből.** *A debreceni ev. ref. egyház* árvaügyi bizottsága közelebb készítette el múlt évi jelentését működéséről és az általa kezelt Mária Terézia alapról, melynek tőkéje 293472 frt 24 kr. Ennek kamataiból 6493, az egyházi árvatanulók pénztárából pedig 735 frtot fordított árvák segélyezésére. Tanszerekre költött 291 frtot. A Mária Terézia alap felesleg jövedelmeiből három év alatt 24005 frt tartalékot gyűjtött. Ha e tartalék alap ebben a tempóban gyarapszik 10—12 év múlva felépíthető lesz a ref. árvaház is. — *A h.-m.-vásárhelyi ev. ref. egyháztanács,* azon alkalomból, hogy másik orgonistakántori állást létesített, a temetéseknel gyakorlatban levő kántori magán éneklést beszüntette, kijelentvén, „hogy az protestáns istenitiszteletünk tiszta szellemében eddig sem lett volna megengedhető.“ Egyházi törvényeink a kántorokat hivatalos szolgálatukra nézve a lelkészek rendelkezése alá helyezik s a h.-m.-vásárhelyi lelkészek közös megállapodással javasolták e magánéneklés eltörlését. És, mint hogy egyházi felsőbb hatósági rendeleteink, a míg minden más hivatalos szolgálat díját megállapítják, ennek díjáról sőt még nevééről is, említést sem tesznek, mely körülmény a magán éneklés gyakorlásának egyetemes egyházunkban törvényességen kívüli és csak eltűrt voltát igazolja; mivel továbbá egyházkerületünk hivatalos kiadványu liturgiája határozottan kimondja, hogy a magán éneklés a mi istenitiszteletünkön meg nem engedhető, a mi meg e magán éneklésnek a kálmínista puritán szellemmel össze nem egyeztethető voltát bizonyítja: a h.-m.-vásárhelyi ev. ref. egyháztanács fentismertetett végzését megtámadni lehetetlen; el annyira, hogy abból is, miként az egyházban a régibb kántor 30 év óta élvezi e magán éneklés stóláját, itt annak törvényességen kívüli s a felekezeti szellemmel nem egyező volta miatt, azt a következtetést kell vonnunk (mert meghívójában sem foglaltatik.) hogy köszönje meg az a kántor, ha 30 évig élvezhette. És mégis az ily végzések által érdekelve levő tisztviselők könnyen más hangulatot kelthetnek a hívek között, a mi a presbyteriumra s annak vezetőire, kivált a lelkészekre kedvezőtlen követ-

kezményekkel járhat, mit manapság különösen kerülnünk kell. Éppen azért igen kívánatos volna, ha az ilyen magán éneklés-féle elnézett dolgokra nézve egyházunk szellemében a felsőbb hatóság hozna határozott végzést. Ennek tekintélye biztosítékul szolgál arra nézve, hogy a hozott végzés engedelmességgel fogadtatnék, s egyszerűs mind az ily ügy odiumátói és kedvetlen következményeitől a vidéki tisztaságra törekvő, presbyteriumok meg lennének oltalmazva. — **A kisújszállási ev. ref. egyház** presbyteriuma e hó 17-én tartott gyűlésén elhatározta, hogy ezentúl összes behivatalnokai, tehát a lelkészek, tanárok és tanítók is tartoznak fizetni az iskolai pótdótot, mely ez időszertint 7%. E tényben mindenestre a régi kegyelet és egyházas tradíciók megfoghatóságát szemléljük s épen azért a korábbi idők szelleméhez képest határozott visszaesést láthatunk benne. Ugyanezen egyháztanács a főgimn. vallástanár fizetését 1400 frtra egészítette ki s ezáltal részt ütött a költségvetés alapjául szolgáló állami szerződésen, mely a vallástanárnak csak 600 frt fizetést köt ki. A tanárok reménykedve várják, hogy végre bekövetkezik az az idő is, amikor életbe léptetik reájuk nézve a fizetési osztályokat és az ötödéves pótlékokat. — A kisújszállási ev. ref. főgimn. a tornacsarnokban tömérdek ember jelenlétében ünnepelte meg 1848. márc. 15-ének ötvenedik évfordulóját. Eszmegazdag megnyitó beszédet tartott dr. **Pallagi Gyula** igazgató, mely kinyomatva rögtön áruba bocsátatott s mintegy 20 frtot jövedelmezett az ifjúsági segélyegylet javára. **Soós József** tanár alkalmi költeménnyel, **Karácsony Béla** tanár emlékbeszéddel, **Kiss Tamás**, **Karácsony Béla**, **Soós József** és **Stromp József** tanárok a Rákóci kesergőjének eléneklésével emelték az ünnepélyes nap hangulatát. A műsor többi pontjait az ifjúság töltötte ki énekkel, zenével, felolvasással és szavallatokkal. Ünnepély után az ifjúság a tanárok és óriási közönség kíséretében kivonult a honvédsiremlékhez és azt megkoszorúzták.

— **A tankerületi főigazgató a debreceni főiskolában.** Az ev. ref. főiskola gimnáziumában **Géresi Kálmán** tankerületi főigazgató e hó 16-tól folyó hó 22-ig gyakorolta az állami felügyeletet, amely után értekezletet tartott. Az értekezleten kifejezte megelégedését a tanári kar működése és a tanulók előmenetele fölött. F. hó 22. este a tankerületi főigazgató tiszteletére az Arany Bikában társasestélyt rendeztek a tanárok.

— **Petőfi-ünnepély.** Szépen sikerült ünnepélyt tartott f. hó 20-án, vasárnap d. e. a főiskola dísztermében az ev. ref. főgymnasiumi ifjúság „Önképző-kör“-e. Az ünnepélynek, mely Petőfi halhatatlan emlékének volt szentelve, műsora a következő pontokból állott: 1. Talpra magyar . . . előadta a főiskolai énekkar. 2. Dr. Gulyás István felügyelő tanár tartott megnyitó beszédet, gyűjtő szavakkal támasztva lelkesedést a hallgatóságban, dicsőítve Petőfit, mint minden magyar ifjú ideálját. A szép beszédet közöljük a tárcában. 3. Forberger Béla szavallta Rácz Lajos: Petőfi-ódáját, melyet a kör a dr. Gulyás István f. tanár által az ifjúság munkakedve fokozására s jutalmazására felajánlott aranynyal díjazott. 4. Nánássy Lajos, a kör elnöke tartott emlékbeszédet, mely a közönséget mindvégig érdekelte. 5. Majd Jókai egyik legszebb, legnehezebb szavallati művét: „A munkácsi rab“-ot szavallta művész ügyességgel Skrovina Ottó. 6. Rövid szünet után ismét az énekkar összhangzatos énekét élvezték. Ezuttal magyar dalokat adtak elő. 7. Talpra magyart szavallta Szücs László.

8. Balogh Ernő olvasta fel „Theresa“ című érdekes elbeszélését. 9. Petőfi: „Helység kalapácsá“-ból adott elő részleteket Végh József, kinek vígszavalói tehetségét már máskor is tapasztaltuk. 10. Végül az énekkar zárta be a műsort a Kossuth-indulóval, de az ünnepély még nem ért véget. Kivonult a közönség a lépcsőházban álló Petőfi-szobor elé, melyet özv. Péntek Ferenczné úrnő által a körnek ajándékozott babérkorúval, Kádár László beszéde után megkoszorúztak. Az ünnepélyen városunk notabilitásai közül számosan voltak jelen, valamint a főiskolai tanári kar és díszes előkelő hölgyközönség.

— **Egy emberbarát végrendelete.** Tiszafüreden a napokban halt meg **Buday Sándor**, 1848/9-iki honvédtuszárnagy, nyugalomba vonult kereskedő és birtokos, ki városunk egyik képviselőjének, dr. **Király** Ferencnek családjával is közeli rokonságban állt. A megboldogult, ki a szabadságharc legyőzötése után az aradi várban fogságot is szenvedett, 67 évet élt s maga volt a puritán egyszerűség, józan takarékoság. Gondolkozásának fenkölt voltát mutatja végrendelete, melyben vagyonának nagyobb részét egyházi és közművelődési célokra hagyta. A tiszafüredi kórháznak 1000 frtot, az Emekeknek 2000 frtot, a t.-füredi róm. kath. tanítók javadalmazására 3000 frtot, az ev. ref. iskolának ugyane célra (6 kath. volt) 500 frtot, a kath. és ref. szegény iskolásgyermek segélyezésére 1000—1000 frtot, a honvédménháznak 500 frtot, a róm. kath. templom belső felszerelésére 1000 frtot, a tiszafüredi tűzoltó-egyesületnek 500 frtot, a **debreceni ev. ref. egyetemnek** 1000 frtot, a Tiszafüreden felállítandó polgári iskola javára pedig ottani házat és 50,000 frt készpénzt hagyományozott s ezzel az intézet létesítését biztosította, Tiszafüredet, e derék, haladó várost ismét egy lépéssel vitte előre a közművelődés terén. Méltó, hogy lapunkban is megemlékezzünk e nemesen élt és nemesen halt férfuról, ki a felekezeti gyűlölség és szűkkeblőség mai korszakában eszményi magaslatra emelkedett s testvéries humanizmusának végintézkedésében érenél maradandóbb emléket emelt. Áldott legyen emlékezete!

— **Tanúságos statisztika.** Országos képviselőházunk február 28-án tartott ülésében a magyar jogászvilág egyik kitünősége, nevezetesen **Emmer** Kornél a socializmus hódítására célozva a többek között a következő érdekes kijelentést tette: „Ha összehasonlítom Eötvös Józsefnek „Magyarország 1514-ben“ című tanulmányát azokkal a jelentésekkel, melyeket az agrár-socialismusról inficiált vidékekről kapunk, valóban csodálom, hogy a népműveltség mily keveset haladt. — E jelentések oly borzasztó sötétséget tüntetnek fel, oly oly nagymérvű hiszékenységet s agltáció iránti fogékonyságot a népnek, hogy valóban is legsötétebb Afrikában tartotta volna az ember propagálhatóknak azokat az eszméket, melyeket népünk előtt elmondtak s az bevett.“ Érdekes ez a kijelentés azért, mert fényt vet arra, hogy népünk iskolázatlan elmaradottságát figyelmökre eddigelé még a legelőkelőbb hazafiak is alig méltatták. Pedig mi lelkészek régen tudjuk, régen hirdetjük ezt már. Tudjuk és hirdetjük azt is, hogy népnevelési politikánk nem mindig a legszerencsésebb s nem is **következetes**. Külföldi minták után megcsináltuk az ismétlő iskolákat, melyek valóban haszontalanoknak bizonyultak s immár lomtárba kerültek. Törvényt alkottunk az óvodákról, legközelebb pedig a gazdasági ismétlő iskolákról **még mielőtt a mindennapi iskolázatásra vonatkozó 1868-iki XXXVIII-ik**

t. c. szigorú végrehajtásáról gondoskodtunk volna. Holott a törvények végrehajtása legalább is olyan fontos, mint azoknak megalkotása. — Erre azonban nálunk nem igen gondolnak. Ez aztán az oka annak, hogy az Emmer Kornél által emlegetett „sötétség“ csakugyan meg van s benne minden ostobaság alkalmas életfeltételre talál. De hiszen ezt eddig is tudni kellett volna s ha más nem, az ugynevezett „analphabeticusok statisztikája“ figyelmeztethette volna rá az országos törvényalkotókat. Ez a statisztika p. o. a *legutóbbi évről* a következő képet tárja elébünk: a besorozott rekruták között írni és olvasni nem tud 1000, az az egyezer közül Svédországban: 1; a német birodalomban nem egészen: 2; Dänemarkban: 5; Schweichban: 22; Németalföldön: 50; Franciaországban: 55; Belgiumban: 144; **Ausztria-Magyarországon: 220**; Görögországban: 300; Itáliában: 390; Muszkaországban: 708; Szerbiában: 793. — Nohát amíg ebben a sorozatban ennyire hátul állunk, addig az volna a kívánatos, hogy mindenekelőtt annak a 68-iki törvénynek szigorú végrehajtására fektetnők a súlyt s ne gyártanók a §§-okat sportszerűleg, melyek hasznosak különben is csak úgy lehetnek, ha a végrehajtott törvényekre támaszkodhatnak.

— **A horvát protestánsok.** Február 27-én szavazta meg Horvát- és Szlavonországnak a tartománygyűlése azt a törvényjavaslatot, melylyel a protestáns egyháznak szabadsága és önkormányzata törvényes úton biztosítottatik, illetőleg az 1894-iki magyarországi ágostai hitv. ev. keresztény egyház alkotmánya, továbbá a magyarországi ev. ref. egyház alkotmányos szervezete Horvát- és Szlavonországban is elismertetnek. A protestáns törvényjavaslatot a horvát tartománygyűlésen Popovics Vazul István, a budapesti Tököljanum ismert igazgatója, a horvát tartománygyűlésnek kiváló jeles szónoka előadóképpen védelmezte. A vita tárgya leginkább a törvényjavaslatnak első szakasza volt, amely kimondja, hogy a horvát protestánsok a magyar ág. ev. és ev. ref. egyházakhoz tartoznak. Az ellenzék legkiválóbb szónokai: Brestyenzky dr., Szmiciklász dr., Derencsin dr., Zahár dr. és Bauc dr. a báni kormányt és annak a pártját, a nemzeti pártot azzal vádolták, hogy ők e törvényjavaslattal feladják Horvátországnak a vallás és közoktatási ügyekben törvényesen biztosított önkormányzati jogait és hogy utat egyengetnek az elmagyarosításhoz. Az igen élénk, egy héttig tartott vitatkozásban részt vettek nagyszabású beszédekkel a törvényjavaslat mellett, Khuen-Héderváry Károly gróf, aki több ízben is felszólalt továbbá a nemzeti pártnak vezérferfiái: Tomásics dr., Riveries dr. és Popovics előadó. A törvényjavaslatot nagy többséggel fogadták el és nemsokára a protestáns egyház javára törvénynyé is fog válni. A horvát ellenzék elfogultságán nem esodálkozunk. Hiszen e tartományok sokáig egész 1848-ig előjognak tartották azt, hogy ott protestánsok birtokjogot nem nyerhettek, közhivatalt nem szerezhettek s különben is a horvát ellenzék *Strossmayer* püspök segítségével s az ultramontanizmus erejével akarna boldogulni.

— **A „családi értesítők“ felbélyegzése.** Valamikor közöltetett ugyan a lelkészekkel, de nem tartjuk feleslegesnek ide lenyomatni az erre vonatkozó *pénzügyminiszteri* rendeletet: „Ad 8923—1889. Hirdetmény. A „családi értesítések“ bélyegkötelezettsége tárgyában felmerült kételyek alkalmából a törvényhatóságok, bíróságok és az említett okiratokat kiállító lelkészek tájékoztatása végett kijelentetik, hogy a családi értesítések, mint összesített anyakönyvi kivonatok, a pénzügyi

törvények és szabályok 14-ik füzetében foglalt illeték-szabás 6-dik tételszámának „jegyzete“ értelmében törvényszerűen annyiszor igénylik az 50 krnyi bélyegjegyet, a hány születési (keresztelési), esketési vagy halálozási eset tanusítottatik ezekben. Kivételnek csupán a következő esetekben van helye: I. a) A katonakötelezettség alól leendő felmentés iránti felszólalási kérvényekhez; b) a hadseregből való elbocsátást törvényen alapuló indokok beálltával szorgalmazó beadványokhoz; c) a szabadságolt katonáknak nősülési engedély kieszközlése iránti folyamodványaihoz a katonai hatóság kívánalma folytán csatolandó s csak a jelzett célokra szükséges családi értesítések **bélyegmentesen** állíthatók ki. Múlhatatlanul megkivántatik azonban, hogy ezen bélyegmentes „értesítéseken“ azon cél, melyre kiállítatnak, valamint az illető fél neve feljegyeztessék. II. Azon családi értesítések, melyek a) a hadkötelezett, de még be nem sorozott egyének által nősülési engedély kieszközlése, b) a tényleges hadszolgálatban levő egyének által szabadságoltatás, vagy a hadseregből törvényen alapuló indok nélkül leendő elbocsátás iránti folyamodványokhoz csatolandók; végre azok, melyek c) a bíróság által a katonakötelezettek hagyatéki tárgyalásainál a családi viszonyok előtűntetése végett, bekivántatnak, tekintet nélkül az azokban foglalt születési (keresztelési) esketési és halálozási esetek számára **ívenként csak 50 krnyi bélyegilleték alá esnek.** Magától értetvén, hogy az itt felsorolt kivételek a m. kir. honvédségre is kiterjednek. (Magyarországi törvények és rendeletek tára 1868 évfolyam 117 sz. 516 lapon) Budapest 1875 dec. 24. A m. kir. pénzügyminiszterium.“

— **Szaporodnak a szerzetes-rendek.** Az ultramontanizmus, a vakbuzgó felekezeti türelmetlenség és a reakció legbuzgóbb munkásai a szerzetesek. Mindig fenyegető veszélyt jelent az, ha a fanatizmus e sötét lovagjai szaporodnak s az általuk ápolt babona és vakhit nyomában ellenhatásként a társadalmi forradalom hívei szaporodnak. Hogy mily nehéz idő fordult hazánkra, bizonyítja a férfi és női szerzeteknek folytonos szaporodása. Most a lazaristák akarnak Budapesten templomot és rendházat építeni s e célból egy nagy és értékes telek ajándékozását kívánták a fővárostól; be akarják Magyarországra telepíteni az iskola-testvérek című szerzetes rendet is, hogy szerzetes iskolákkal és tanítókkal még jobban eláraszszanak bennünket.

— **A „Szent Chrischona“** múlt esztendei évkönyve. Sokszor volt már lapunkban szó erről az „evangélistaképző-akadémiáról“ (?). Egy ízben részletebben is szólottunk róla, mint olyanról, mely egyáltalán nem sokat hederít az organizált egyházra, annak jogaira és törvényeire. Ott áll ez a főként angolok által fentartott intézmény Bâsel mellett egy hegy tetején. Növendékeit főleg Amerikába küldi, de amint a múlt évi értesítőjéből látjuk, 1897-ben 22 evangelista működött Schweichban; 15 Németországon; 3 Ausztriában; 1 pedig nálunk: **Magyarországon!** Valószínűleg az volt ez, aki, mint a lapokból tudjuk, egyik délvidéki evangélikus egyház beléletét meglehetősen felzavarta s úgy a lelkészt, mint az egyházi előjáróságot többszörös felszólalásra kényszerítette. Máté 6. 13.

TARTALOM-JEGYZÉK: Szentés. Gulyás Lajos. — Közjogi és magánjogi modus infinitivus. Unio- és törvénytisztelet Erdélyben. Kanonista. — A katolikus autonómia. — a — r. — Tárca: Megnyitó beszéd. Dr. Gulyás István. — Vallás

és irodalom. Ifj. Zsoldos Benő. — Közéletünk: A tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletéről. Dr. Bartha Béla. — Falusi levelek. S-s. — Irodalom. — Különfélék. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Pályázat

a borzovai lelkész-tanítói állomásra.

A szatmári egyházmegyében fekvő, IV-ed osztályu, 315 frt javadalmu lelkész-tanítói állomásra pályázati kérvények *f. é. április hó 10-ikéig* a szatmári ev. ref. esperesi hivatalhoz (Györtelek) beadandók.

Debrecen, 1898. márc. 21.

Kiss Áron.
püspök.

Pályázat helyettes tanári tanszékre.

A nagyenyedi Bethlen-kollegium előljárósága a főgymnásiumnál rendszeresített *vallás-tanári* rendes tanszéknek helyettes tanárral való betöltésére pályázatot hirdet.

Pályázhatnak a 33—1897. konventi jegyzőkönyvi sz. alatt körülírt képesítettséggel rendelkező lelkészek és lelkész-jelöltek. Középiskolai tanári oklevéllel bírók, vagy akiknek az oklevél megszerzéséhez vizsgálataik tolyamatban vannak, előnyben részesülnek.

A tanszék javadalma évi 800 frt és 200 frt szálláspénz.

A tanszék f. évi szeptember hó 21-én foglalandó el.

A megválasztandó helyettes tanár kötelessége: a gymn. összes osztályaiban a vallásoktatás, az iskolai istentisztelet vezetése, a konfirmálandó és legatioba menő ifjak előkészítése.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesítettségekre, esetleges vall. tanári szolgálatukra vonatkozó okmányaikat kérésük kíséretében a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegium előljáróságához *f. évi május 31-ig* nyújtsák be.

Nagyenyeden, 1898. márc. 8-án.

Zeyk Dániel,
főgondnok.

Szekely Ödön,
előlj. jegyző.

A Mauthner-féle

hirneves

konyhakerti- és virágmagvak

zárt és **hatóságilag védett** csomagokban, a **törvényesen** bejegyzett **medve-védjeggyel**

valamennyi nagyobb

fűszer- és vaskereskedésekben kaphatók.

A Budapesten, Andrásy-ut 23. szám alatt létező **Mauthner Ödön** cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medve-ábrával és a Mauthner névvel jelezve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.